

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיר"ק ירושלים תוכב"א

סעודה שלישית פרשת

יתרו תשי"ח

דרוש התעוררות מוסר לימי השוכבי"ם

• בקריאת פרשת יתרו נשפע הכח של מתן תורה, שהוא כח נצחי • כל ענין שיתוף שם שמים עם דבר זר, הוא בחינת עבודה זרה בשיתוף • אמונה בהש"ת וקדושת הברית תלויים זה בזה • האיש הנלכך רואה את האמת אף כשנתפסו כל העולם • פניות בשעת תפילה לה' הוא תולדה מבחינת עבודה זרה בדקות • בדור המבול היו פרוצין בעריות יותר מבעבודה זרה, ובדורות שלאחר המבול היה להיפוך • מחמת גודל הנסיונות חשוב ומקובל כל נקודה של עבודה ה' ורצון לטוב • כובד הנסיונות בדור החלוש, הוא להגדיל הנסיון וליתן שכר להפורש מזה • על ידי נמירת הברית זוכין להשגת חכמת התורה • קצת תנועה של התקרבות לה', הוא חשוב יותר מהכל •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תש"פ לפ"ק

לשון קדשו - קונטרס קלז

56 מינוט) קלאר

☆☆☆☆

יצא לאור ע"י

מערכת לשון קדשו

מאנטריאל קאנאדא - 1-514-585-3040

צענטראלע נומער:

929-522-1515

ענגלאנד 0330-350-3110

קאנאדא 438-797-0770

ארץ ישראל 072-3275205

צו הערן די רעקארדינג: דרוק #1, דערנאך קונטרס נומער 137

איר קענט אויך לאזן הודעות הערות ותיקונים, און מנדב זיין

איר קענט באקומען די קונטרסים סיי וואו אין די וועלט צו הערן ברבים, במשך ימי השוכני"ם

רופט און לאזט א מעסעדזש אויף #2

מען קען אויך הערן די רעקארדינגס:

דרוקט נומער 9-6-1

ארץ ישראל 072-333419

ניו יארק 718-298-4641

(יתרו תשי"ח #518-2→16)

♦ כתב זאת זכרון בספר ♦

לרגל הכנסת ספר תורה

שנכתב ע"י מתפללי

בית המדרש טיב לבב סוואליעווע

קרית יואל

שהתקיים א"ה במוצש"ק הבעל"ט

שישו ושמחו בשמחת התורה

לידיעת הציבור

בשבוע זו עמלנו קשות לערוך הדרוש על מתכונתו, כאשר עיני הקורא תחזינה מישרים. והיה בזה עבודה גדולה הרבה יותר מהרגיל, הן מחמת הרבה עיונים עמוקים שבדרוש זה, וגם שקוצר רבינו יותר בדבריו, והן עבור שהריקארדינג לא היה צלול וארכה שעות הרבה בשמיעת כל מלה ומלה, וגם השקענו כחות הרבה להצלילו יותר לטובת הציבור עד שבע"ה הוא בחינת פנים חדשות.

וכמובן שההוצאות הכרוכות בזה עולים פי כמה, ובכן נפיל תחינתנו מול הציבור הרחב, לבא לעזרת ה' בגבורים, וליטול חלק יפה.

ואשרי מי שזוכה לקחת חבל בבירור מקחו של צדיק, ובהשפעת אור האמונה והקדושה של צדיקים הקודמים בקרב לבות ישראל. וזכותו הגדול של אותו צדיק יעמוד לכל המשתתפים להוושע בדבר ישועה ורחמים, אכי"ר.

KolSatmar.com

קושיזות ודיוקים בפרשת עשרת הדיברות

א

קושיא א

בתנחומא: כשלא רצו האומות לקבל התורה, רצה הקב"ה להחזיר העולם למים, וכיון שקבלוה ישראל נתיישב העולם. לפיכך נאמר וידבר אללים את כל הדברים האלה

[וידבר אללים] את כל הדברים האלה לאמר.

שטייט אין מדרש, אין מדרש תנחומא*, חזר הקב"ה על כל אומות העולם לקבל את התורה, ולא רצו לקבל. רצה להפוך את כל העולם כולו למדינת מים, כמו שהיה בתחלה, שנאמר (חבקוק ג, ו) עמד וימדד ארץ ראה ויתר גוים, ועל ידי שקבלו ישראל את התורה, נתישב העולם. ס'איז צוריק באזעצט געווארן די וועלט, ס'איז נתישב געווארן דער קיום העולם. לפיכך נאמר וידבר אללים את כל הדברים האלה.

ב

ואינו מוכן מה שמסיים לפיכך נאמר וידבר אללים, והאיד נלמד משם ענין זה שנתיישב העולם ע"י קבלת התורה (א) לכאורה דער 'אויספיר' לפיכך נאמר וידבר אללים, איז לכאורה דאך נישט צו פארשטיין. נו אז מ'האט אלע זכותים, [אבער] לכאורה איז דאך נישט צו פארשטיין [סיום המאמר], טאקע רעכט ווען מ'האט גענומען די תורה הקדושה דורכדעם זענען אלע מענטשן ניצול געווארן, דורכדעם איז מען נתישב העולם געווארן, דורך קבלת התורה איז געווען [התקיימות] ישוב העולם, אבער וואס איז דער "לפיכך" נאמר וידבר אללים, לכאורה דאס שטייט דאך נישט אין 'דעם' פסוק.

ג

קושיא ב

במדרש: כששמע משה אנכי אמר ברוך שלא עשני גוי. וצריך ביאור

אנכי ה' אלליך [אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים].

(ב) דער טאטע זכרוננו לברכה אין קדושת יום טוב (בפרשתן) ברענגט ער א מדרש², כששמע משה רבינו אנכי, אמר ברוך שלא עשני גוי. [וצריך ביאור].

ד

קושיא ג - מתוך הדרוש

[לא יהיה לך אלהים אחרים על פני.]

איתא במדרש רבה על מגילת רות (פ"ה, פסוק ח), ויאמר בועז אל רות הלוא שמעת בתי אל תלכי ללכת בשדה אחר, על שם לא יהיה לך אלהים "אחרים" על פני. (ג) ויש להבין קישור הדרש עם הפשט, כי משמעות פשוטו של מקרא הוא שלא תלך ללקוט בשדה של איש אחר, ומדרשו הוא שתהא זחירה מעון עבודה זרה, ומהו השייכות מזה לזה.

(הקושיא בדברי רבינו באות צט-ק)

* בתנחומא (סימן יד) ראה כמה חביבה התורה שבשבילה נברא העולם וכו'. את מוצא, כשביקש הקב"ה ליתן את התורה לישראל, החזירה על כל האומות ולא קבלוה, ביקש להחזיר העולם למדינת מימי, שנאמר עמד וימדד ארץ ראה ויתר גוים, כיון שקבלוה ישראל נתיישב העולם, לפיכך וידבר אללים [את כל הדברים האלה לאמר].

² וכן הובא מדרש זה בדמשק אליעזר, ועוד בכמה ספרים. ויש שכינוהו בשם מדרש פליאה, ויש שהביאו זאת בשם מדרש אבכיר [והוא אחד מן המדרשים הקדמונים שנאבד מאתנו באורך הזמן, אבל כמה דברים משם מובא בילקוט שמעוני על סדר בראשית ושמות. ובשנת תרמ"ג יצא לאור ספר "ליקוטים ממדרש אבכיר", והוא ליקוט ממה שנמצא בילקוט ושאר ספרים בשם מדרש הנוכרי].

ה

קושיא ד

במבילתא: הכתוב קוראו בשם אלקות, כדי שלא יהא להם פתחון פה לומר שאלמלי היה קוראין כך היה בהם צורך. והרי נקראו כך, ואין בהם צורך. ואימתו נקראו כך, בדור אנשי

ס'שטייט אין די מכילתא^א, [בפסוק] **לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנַי**, למה הקדוש ברוך הוא קורא אותו בשם אלקים, שלא יהא פתחון פה לעובדי עבודה זרה [לומר] אילו היה קוראין בו שם אֱלֹקֶת היה צורך בהם, לפיכך קראן אֱלֹקֶת, אֱלֹהִים אֲחֵרִים, כדי אַז מ'זָּל זען שאין לעולם צורך בהן אפילו אזוי אויך.

ואימתי התחילו לקרוא אותן בשם הקדוש ברוך הוא, בימי דור אנוש, [שנאמר
(בראשית ד, כו) **אֲז הִנְחַל לְקָרָא אוֹתוֹ בְּשֵׁם ה'.**

6

וקשה מה היה הסברא דאם היה קורא אותן בשם אלקות היו סוברין למעות שיש בהם צורך

(ד) דער מרכבת המשנה^ה פלאָגט זיך דאָס צו פאַרענטפערן. [דקשה] לכאורה וואָס האָט צו טון אַז מ'רופט [זיי אַזוי אַדער נישט, שבוה יהיה להם פתחון פה לומר כן] אַז זיי רופן אָן דעם 'נאָמען', וועט זיין לעולם צוֹרֵךְ בָּהֶם. וואָס איז אַ נפקא מינה, אַז ס'איז אַגאָרנישט¹ [כי הבל המה ולא יועילין] וואָס איז אַ נפקא מינה דער 'נאָמען'.

ער זאגט דארט א פשט¹, איך וועל נישט מאריך זיין. ס'איז שווער [פירושו]¹.

7

קושיא ה

במבילתא: עשרת הדברות נכתבו בלוחות חמשה מול חמשה, ודיבור לא יתיה לך שכלוח הראשון, הוא כנגד דיבור לא תנאף שכלוח השני, לומר לך שהעובד עבודה זרה כאילו מנאף

ווייטער שטייט אין די מכילתא¹, ברענגט ער דאָרט אַ פלוגתא, צוויי מאָן דאמרים, וויאָזוי די לוחות זענען געווען. ס'איז געווען "צוויי לוחות", [ונחלקו התנאים]

² במכילתא (מסכתא דבחוורא השלישי, פרשה ו), רבי יוסי אומר, אֱלֹהִים אֲתֵּרִים למה נאמר, שלא ליתן פתחון פה לאומות העולם לומר, אילו נקראו בִשְׁמוֹ כבר היה בהם צורך, והרי נקראו בשמו ואין בהם צורך. ואימתי נקראו בשמו, בימי אנוש בן שת, שנאמר אָז הוּחַל לְקָרָא בְּשֵׁם ה'. באותה שעה עָלָה אֲדָמָה וְהָצִיץ שְׁלִישׁ שָׁל עוֹלָם, אמר להם המקום, אתם עושים מעשה חדש וקראתם עצמכם, אף אני אעשה מעשה חדש ואקרא עצמי, שנאמר (שם ה, ח) הִקְרָא אֱלֹהִים.

י' וכמו שמפרש בתרגום יונתן (בראשית סם): הוא דָּרָא דְּמִיּוּמֵהִי שְׂרִיאוּ לְמַטְעִי, וְעָבְדוּ לְהוֹן טַעְוֹן וּמְכַנֵּן לְטַעְוֹתָהוֹן בְּשׁוּם מִימְרָא דִּה' - וְכֵן פִּרְשׁ רש"י (סם): אֲזַּי הוֹחֵל. לְשׁוֹן חוֹלִין, לְקִרְאָה אֶת שְׁמוֹת הָאָדָם וְאֵת שְׁמוֹת הַעֲצָבִים בְּשֵׁם שֶׁל הַקֶּבֶ"ה, לַעֲשׂוֹת וְלִלְלִים וּלְקוֹרֹתָן אֱלֹהִים.

הוא ביאור רחב על המכילתא, מאת הגאון רבי דוד משה אברהם זצ"ל, איש טרויש אשכנזי, שהיה אב"ד דק"ק ראהאטין (שבגאליציה) במאה המימיתית לאלף הששי (שנות ה'ה'), והיה מגדולי הלוחמים נגד כת ש"צ שר"י, ובספר ציורו החיים נמנה בין אחד משלשה צדיקים אשר הרבה שם טוב הקדוש ביקר אצלם, כדי לקיים שימוש למדידי חכמים. הספר נדפס לראשונה בלעמבערג שנת תרנ"ה, בפקודת הרה"ק רבי יהושע בעלעזא זי"ע. (ומהמר חיבר עוד ספרים על מדרשים ורמב"ם, אבל לא נדפס מהם רק המרכבת המשנה שעל המכילתא).

¹ במרכבת המשנה שם: אילו נקראו בשמו. ענין דור אנוש נודע שהם עבדו לצבא השמים ולמשמשי מרום, כחשבים שמגדולת עבד ניכר גדולת הרב. וזהו אֵץ הוֹחֵל לִקְרֹא בְשֵׁם ה', ירצה שהוחל לקרוא שם עבודה זרה למעלת השי"ת [ולכבודו]. וזו היא מימרא דרבי יוסי רקמן, שאזהרה לא יהיה לך אֱלֹהִים אֲחֵרִים [על פני, היינו כין] אפילו אותם המכנים בשם אֱלֹהִים, המה המלאכים המשמשים לפני, לא יקרה לך, ואף שכוונתך שיתעלה מעלתו [לכבודו] יתברך. וזהו שלא ליתן פתחון פה לאומות העולם לומר אילו נקרא בשמו היה בהם צורך, ירצה [שלא יאמרו] אילו היה עבדו זה אלוו שנקראו בשמו, המה המלאכים המשמשים לפני, היה בהם צורך, היה בהם תועלת, דמגדולת עבדו [וכן] ניכר גדולת האדון.

¹ כי לפי פירוש המרכבת המשנה נמצא דמתפרש לשון המכילתא דלא כמשמעות הפשוט, והבן.

^ח במכילתא (שם, פרשה ח): כיצד נתנו עשרת הדברות, חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה.

צי אויף יעדער לוח איז געשטאַנען אַלע 'עשרת' הדברות, [אזוּ שיהיה חמשה דברות על לוח זה, וחמשה על זה].

רבי חנינא בן גמליאל איז איין מאן דאמר וואָס ער זאָגט [אז] ס'איז דאָרט געשטאַנען חמשה חמשה, אויף איין לוח איז געשטאַנען חמשה דברות, און אויפן אנדערן לוח חמשה דברות.

ח

רעכנט ער אויס:

אַנְכִי, אויף איינעם [בלוח הראשון] איז געשטאַנען **אַנְכִי ה' אֱלֹהֶיךָ**, און אויפן אנדערן לוח [איז געשטאַנען] **כִּנְגְדוֹ לֹא תִרְצֶח**. [לומר לך כי] חלילה אַז אַ רֹצֵחַ נִפְשׁוֹת איז מִמַּעַט הַדְּמוּת [צלם אלקים שנברא בו האדם, ממילא] רירט מען אָן אין בורא כל עולמים [כביכול].
ביי דאָס צווייטע דיבור שטייט [בלוח הראשון] **לֹא יִהְיֶה לָּךְ**, וּכְנִגְדּוֹ **לֹא תִנָּאֵף** אויפן אנדערן לוח. לומר לך [שכל] מי שעובד עבודה זרה, הרי זה כמנאף, כמנאפת תחת בעלה, [שהוא עובד ענין זר] תחת הקדוש ברוך הוא.

ט

והקשה במרכבת המשנה: למה תלה עון חמור בקל, שהרי עבודה זרה חמורה מניאוף

(ה) פרעגט דער **מרכבת המשנה**^ט, [על מה שאמר] **כל העובד עבודה זרה מעלה עליו הכתוב כאילו מנאף**, פרעגט ער [הלא] לעולם 'דאָס' איז דאָך האַרבער, "עבודה זרה" איז דאָך האַרבער פון ניאוף.
 [הן מצד העונש, כי] עבודה זרה איז בִּסְקִילָה, און ניאוף איז בְּחֻנֵּק'. און בכלל איז עס [עצם העון חמור יותר, כי] המודה בעבודה זרה כאילו כופר בכל התורה כולה".
 וואָס דען זאָגט ער, אויף 'עבודה זרה' שטייט מעלה עליו הכתוב כאילו 'מנאף', [והלא אין דרך לתלות את החמור בהקל].

,

זאָגט ער [במרכבת המשנה] אַז איך קען נישט זאָגן [אז] דער פֿשֵׁט איז אַז מ'גיט אים נאָך צו 'דעם עוֹן' [של ניאוף] אויכעט, וואָרן ס'איז דאָך שוין [נכלל], ס'איז דאָך שוין כאילו כופר "בכל התורה כולה", וואָס עפעס 'כמנאף' [דוקא].

כתיב **אַנְכִי ה' אֱלֹהֶיךָ**, וּכְנִגְדּוֹ **לֹא תִרְצֶח**. מגיד הכתוב שכל מי ששופך דם, מעלה עליו הכתוב כאלו ממעט בדמות המלך. משל למלך בשר ודם שנכנס למדינה והעמיד לו איקנות ועשה לו צלמים וטבעו לו מטבעות, לאחר זמן כפו לו איקנותיו, שברו לו צלמיו, ובטלו לו מטבעותיו, ומיעטו בדמותו של מלך. כך, כל מי שהוא שופך דמים, מעלה עליו הכתוב כאלו ממעט בדמות המלך, שנאמר (בראשית ט, י) **שָׁפַךְ דָּם הָאָדָם גֹּוֹר כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם**.
 כתיב **לֹא יִהְיֶה לָּךְ**, וּכְנִגְדּוֹ **לֹא תִנָּאֵף**. מגיד הכתוב שכל מי שעובד עבודה זרה מעלה עליו הכתוב כאלו מנאף אחר המקום, שנאמר (יחזקאל טו, לב) **הָאִשָּׁה הַמִּנְאֶפֶת תַּחַת אִישָׁה תִּקַּח אֶת זָרִים וְכוּ'**.
 [וכן מבאר שם המכילתא גם בשאר הדברות איך שהם מכוונים זה כנגד זה, ומסיים שם]: לכן נתנו עשרת הדברות חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה, **דברי רבי חנינא בן גמליאל**.
 וחכמים אומרים עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה. שנאמר וכו'.

^ט במרכבת המשנה שם: שכל מי שעובד עבודה זרה כאילו מנאף. איכא למידק, דמי נתלה במי, והרי עבודה זרה חמורה [מאשת איש], שהיא מהנסקלין, ואשת איש בחנק. ואם כוונתו להיות חומר עבודה זרה "בנוסף", כאילו בא "גם" על אשת איש. הלא מצינו חומר [יותר] בעבודה זרה, שכל המודה בה ככופר "בכל התורה כולה".

^י רעונש סקילה חמורה יותר, כמבואר במשנה וגמרא סנהדרין (דף מ-ט), ועוד.

^{יא} כמבואר בספרי (פרשת שלח וראה, הובא לקמן בהערה עא).

יא

קושיות ודיוקים בפרשת בחודש השלישי

קושיא ו

במכילתא: ושמרתם את ברית, רבי אליעזר אומר זו ברית שבת. רבי עקיבא אומר זו ברית מילה ועבודה זרה נאך ברענגט דער מכילתא (מסכתא בחודש השלישי, פרשה ב), ס'איז דא א פלוגתא נעל הפסוק ועתה אם שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים. [דבלשון הכתוב] ושמרתם את "בריתי", איז א פלוגתא איזה ברית, איז דא א מאן דאמר [רבי אליעזר] זה ברית שבת, און איינער זאגט [רבי עקיבא], זה ברית מילה ועבודה זרה.

יב

ויש להבין למה טרחו לפרש על איזה ברית קאי, והלא הפסוק מיירי בשמירת כל התורה כולה, וכמו שאמר אם שמוע תשמעו בקלי, ואם כן מתפרש על ברית התורה כולה

ו) לכאורה ברויך מען דאך פארשטיין. [כי הלא] דער פסוק ושמרתם [את בריתי], והייתם לי סגלה מכל העמים וגו', ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, [דאס] גייט דאך ארויף אויף "כל התורה כולה", [דלשון] אם שמוע תשמעו בקלי מיינט מען דאך כל התורה כולה, נאם כן גם בלשון ושמרתם את בריתי וואס קלערט מען עפעס וועלעכן ברית, צי שבת, אדער מילה ועבודה זרה, מ'מוז דאך אפהיטן "כל התורה כולה", אויף 'דעם' גייט ער דאך ארויף.

יג

קושיא ז - מתוך הדרוש

ו) גם יש להבין דהלא לפי פשטות לשון הפסוק אם שמוע תשמעו בקלי וגו', משמע דבא להזהיר על שמירת המצוות לאחר שיקבלו התורה, ואם כן לדעת המדרש דמפרש לשון ושמרתם את בריתי דקאי על שבת מילה ואזהרת עבודה זרה, צריך טעם מדוע נפרטו אלו הג' מצוות שנקראים ברית, והלא הם בכלל אזהרת שמירת כל התורה². (על פי דברי יואל, וחידישי תורה תשי"ז).

יד

קושיא ח - מתוך הדרוש

ח) גם יש להבין הכוונה במאמר הכתוב והייתם לי סגלה מכל העמים. קשה וכי זה הוא שבחם של ישראל, במה שהם חשובים יותר "מכל העמים", והלא מבואר ברש"י פסחים (כב) דאפילו הקלכ נכבד מן הגוי, ובישראל אמרו רז"ל (סנהדרין צג) שגדולים אף יותר "ממלאכי השרת". (הקושיא בדברי רבינו באות ל)

טו

ישוב הקושיות בפרשת בחודש השלישי

הקדמה ליישוב קושיא ו (עד אחר אות ט)

במדרש רבה ואתחנן: אמר הקב"ה לישעיה בפרם תבוא השמעתיה, עד שלא באו ישראל לסיני, כבר הזהרתי אותם על ע"ז

נאך קען אפשר זיין [לבאר בתחילה דברי המכילתא בפסוק ושמרתם את בריתי].

[בהקדם וואס] ס'שטייט אין מדרש רבה פרשת ואתחנן³, אמר הקדוש ברוך הוא,

הקב"ה האט געזאגט דארטן, פאר ישעיה הנביא האט הקדוש ברוך הוא געזאגט,

² ובדברי יואל נוסף עוד דיוק, שהרי לכאורה אי אפשר שיזכו לכל המעלה והגדולה של והייתם לי סגלה מכל העמים ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, כי אם בשכר שמירת "כל התורה" ומצותיה, ואם כן מדוע הזהיר הכתוב על שמירת השלש דייקא. [ובתוך הדרוש יתורגם גם דיוק זה, להלן באות כ. ועיין בהערה טז].

³ בדברים רבה (ב, יח): רבנן אמרי, הואיל ואין בעבודת כוכבים ממש למה קורא אותן אלקות, אמר רבי פנחס בר חמא כדי ליתן שכר לכל מי שפירש ממנה. אמר הקדוש ברוך הוא, אף על פי שאין בה ממש, כיון שפירש אדם ממנה מעלה אני עליו כאלו עובד למי שיש בו ממש ובא לו אצל

[שלא יאמרו] הואיל ועבודה זרה חמורה למה לא הזהרתי אותם קודם מתן תורה. זאָגט ער, קודם מתן תורה הזהרתי אותם על עבודה זרה, שנאמר [בספר ישעיה] (מח, ה) **בְּטָרֶם תָּבוֹא הַשְּׁמַעְתִּיךָ, בְּטָרֶם תָּבוֹא לַקְּבֵלַת הַתּוֹרָה הָאֵב אִיךְ דִּיךְ מִזְרוּ גְעוּעוּזֶן, מִצְוָה גְעוּעוּזֶן אוֹיֶיךָ עֲבוּדָה זָרָה.**

טז

קושיא ט

מתי נצטוו ישראל על עבודה זרה לפני מתן תורה

ט) לכאורה פרעגט מען דאך, ווען איז דאָס געווען?

יז

תיריון המפרשים על קושיא ט

במרה נצטוו ישראל על ז' מצות בני נח, שמכללם הוא איסור עבודה זרה

וויל מען זאָגן^י, ווייל ס'איז פון די ז' מצות בני נח [נשתזרו ונצטוו עליהם ישראל בְּמִרְהָה].

יח

קושיא י

לתיריון המפרשים עדיין קשה, דבמרה נצטוו על כל ז' מצות בני נח, ואם כן אין זו אזהרה המיוחדת על עבודה זרה דוקא י) [אבל עדיין קשה לתיריון המפרשים, כי] לכאורה אין די ז' מצות בני נח איז דאך נישט נאָר עבודה זרה, איז דאך די אַלע ז' מצות נכלל דערין, וואָס דען זאָגט ער גראַד ביי 'דעם' בְּטָרֶם תָּבוֹא [הזהרתיך, דמשמע דהזהירם באזהרה מיוחדת על עבודה זרה, והלא במרה נצטוו גם עוד ז' מצות].

יט

קושיא יא

ועוד דו' מצות בני נח, אינו אזהרה המיוחדת לישראל דוקא, כי גם האומות נצטוו בכך

יא) [ועוד קשה לתיריון המפרשים, דאם קאי על ז' מצות שנצטוו ישראל עליהם 'במרה', אם כן אין זה אזהרה המיוחדת לישראל דוקא, שהרין] אפילו די וואָס זיי האָבן גאָר קיינמאַל 'גאָרנישט' מקבל געווען די תורה, זענען דאך אויך מוזהר אויף די ז' מצות בני נח. [והלא במדרש רבה הנזכר מוכח דמיירי מאזהרה שהזהיר הקב"ה במיוחד לבני ישראל].
[ועל כן נראה לתרץ כוונת המדרש בדרך אחר, באופן שלא יוקשה לדרכינו ב' קושיות אלו].

כ

ישוב קושיא ו, וקושיא ט

ובו ביאור הפסוק והייתם לי סגולה מכל העמים (באופן ראשון)

המכילתא מפרש דהבטחת וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה, היינו "קבלת התורה" שאז נבחרו מכל העמים. וברישא דקרא אמר וְעַתָּה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקֹלִי עוֹד לִפְנֵי מִתֵּן תּוֹרָה, במה שאני מַצְוָה לָכֶם כִּי וְשָׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי, דהיינו ברית שבת, או ברית מילה ועבודה זרה, או תוכו לקבלת התורה והשגת חכמתה

נגאָר] אפשר איז טאַקע דאָס דער פֿשט. [דדברי המדרש רבה פרשת ואתחנן] 'דעס' איז 'די' פלוגתא דא' [שבמכילתא, בביאור פסוק] אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקֹלִי וְשָׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי.

אמר רבי יהושע בן לוי, אמר הקדוש ברוך הוא הואיל וכך הוא עונשה של עבודת כוכבים קשה, צריך אני להזהיר אותם עליה, שלא יאמרו אילו הזהירנו עליה פירשנו ממנה. אמר לו הקב"ה לישעיה, לא תהא סבור שמה לא הזהרתי אותם על עבודת כוכבים תחלה, עד שלא באו לסיני לקבל את התורה הזהרתי אותן על עבודת כוכבים, מנין שכן כתיב (ישעי' מח, ה) וְאָגִיד לָךְ מֵאֵז בְּטָרֶם תָּבוֹא הַשְּׁמַעְתִּיךָ, בְּטָרֶם תָּבוֹא לסיני הַשְּׁמַעְתִּיךָ ברכות וקללות, למה, פֶּן תֵּאֱמַר עֲצָבִי עָשָׂם וּפְסָלִי וְנִסְכֵּי צָנֹם (שם), לפיכך הזהרתי אותם.

י' בחידושי הרד"ל על המדרש רבה שם: עד שלא באו לסיני כו' על עבודת כוכבים. אפשר היינו בְּמִרְהָה, שנצטוו שם על ז' מצות בני נח, שבכללם עבודת כוכבים, כדאייתא בסנהדרין (נו:). ובמכילתא בשלח.

[דהמכילתא סובר כין דאָס מיינט מען נישט [שהזהירם כאן אויף] 'נאָך' קבלת התורה [שיקיימו כל התורה לאחר שיקבלוה, אלא הזהירם כאן על 'קודם' קבלת התורה. והכוונה במה שאמר] דער וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה [מָּכַל הָעַמִּים, הוא כך], וּוְיִאָזוּי ווערט מען אַ סִּגְלָה מָּכַל הָעַמִּים, נאָר מיט "קבלת התורה"טו].

האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט, וּוְיִאָזוּי וועט עטץ צוקומען צו קבלת התורה [ולהיות סִּגְלָה מָּכַל הָעַמִּים, על זה אני אומר לכם כין 'קודם'] וְזָאָל זיין וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי [דהיינו ברית עבודה זרה, וברית מילה, וברית שבת, כמו שיתבאר להלן]טו].

[ולדרך זה גם הרישא אַם שְׁמוּעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקִלִּי, לא קאי על כל התורה, אלא הכוונה שתשמעו בקולי בענין זה שאני אומר לכם עתה וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי. ובזה מיושב הדיקוּן שבקושיא ו].

כא

ואתי שפיר דברי המדרש רבה ואתחנן, דהוהוּר על עבודה זרה קודם מתן תורה. והיינו באזהרה ושמרתם את בריתי [וממילא אתי שפיר דברי המדרש רבה בפרשת ואתחנן, שאמר הקב"ה לישעיה הנביא, דבְּטָרָם תָּבוֹא להר סיני הַשְּׁמַעְתִּיךָ על שמירה מעבודה זרה. והכוונה על הפסוק "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי" שנאמר להם קודם תורה, שבו הוזהרו על ברית עבודה זרה].

כב

ישׁוב קושיא יא

הגוים לא נצטוו על השיתוף, וכן ישראל כמורה. אבל בפסוק וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי, הוזהרו גם על השיתוף, וגם על בחינות שונות של עבודה זרה שלא נצטוו בני נח על זה. ונמצא דהוא שפיר אזהרה המיוחדת רק לישראל [ואין להקשות דסוף סוף הלא על עבודה זרה נצטוו גם בני נח, ואם כן אין זה אזהרה המיוחדת לישראל דוקא].

[כין לעולם איז דאָך אַ חילוק [באזהרת עבודה זרה, בין בני נח לבני ישראל. ווייל גוים זענען מִצְנָה אויף עבודה זרה, אָבער נישט [אויף] בְּשִׁתּוּף], דער לֹא יִהְיֶה לָךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים "עַל פְּנֵי" [אינו נוהג בהם] לֹא מִיָּנִיָּה וְלֹא מִקְצָתוֹ.

אָזוּי ווי דער סמ"ג זאָגט" [שמפסוק זה למד] אַז מ'זָאָל נישט מִשְׁתַּף זיין דעם שם שמים מיט דבר אחר. [וראה עוד להלן אות לט-מז]. אויף 'דעם' זענען דאָך גוים נישט מִצְנָה.

^{טו} וכמו שאנו מברכין על התורה, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ.

^{טז} והיינו דמשמעות הפשוט בפסוק זה הוא כך: ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי, בקיום כל התורה לאחר שתקבלו אותה (וכמו שהוכיח רבינו לעיל באות ז), אז והייתם לי סגולה מכל העמים, באיזה אופן, והפירוש של סגולה מכל העמים הוא במבור דבריו המפרשים בכמה אופנים.

אבל לדברי המכילתא יתבאר הכתוב כך: ועתה אם שמוע תשמעו בקולי במה שתקיימו עתה מה שאני אומר לכם ושמרתם את בריתי, והיינו ברית שבת, וברית מילה ועבודה זרה, אז והייתם לי סגולה מכל העמים, במה שאבחר בכם מכל העמים ליתן התורה לכם ולא להעמים. ונמצא דלהמכילתא קאי ושמרתם את בריתי, על קודם קבלת התורה.

^י כן כתבו התוספות (סנהדרין סג: ד"ה אסור), וכן פסק הרמ"א (אורח חיים קנו, א) והש"ך (יורה דעה קנא, ז), ומקורו מובא בדרכי משה (שם, ו). וציין הרמ"א לזה גם ביורה דעה (קמז, ג) ובחושן משפט (סוף סימן קצו) לחלוק על המחבר שם. [אלא שיש חולקין על זה, וסוברים כדעת המחבר שאוסר השיתוף גם לכן נח, וכמובא בפתחי תשובה (שם, ב). אבל רבינו נקט בכ"מ דב"א אינו מצווה על השיתוף, וכסתמא דפסק הרמ"א והש"ך שהכריעו כך להלכה].

^{י"ב} בסמ"ג (חלק ל"ח, מצוה א): המצוה הראשונה, שלא לעלות במחשבה שיש שום אלוך זולתי ה', שנאמר לֹא יִהְיֶה לָךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי, מכאן אסרה תורה 'הקיום', 'השיתוף', אעפ"י שלא עבד.

ותנאי במכילתא (יתרו, פרשה ו) לפי שנאמר לא תַעֲשֶׂה לָךְ פֶּסֶל העשוי כבר מניין שלא 'יקיים', תלמוד לומר לא 'יִהְיֶה' לָךְ, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו. ומלשון "עַל פְּנֵי" דורש במדרש כפשוטו, שאסור לשתף שם שמים ודבר אחר. וזהו מה שאומר שם "אין מקרא יוצא מדי פשוטו". ובפרק ארבע מיתות (סנהדרין סו). שאומר שם שכל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם שנאמר (משפטים כב, יט) בְּלִחֵי לֵה' לְבָדּוֹ, המקרא ההוא בא לעונש, וזה לאזהרה.

כג

נֶאֱרָ דַּעַר בּוֹרָא כּל עוֹלָמִים הָאֵט גַּעזָאָגט [פֿאַר 'אידן] אַם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי, מִיֵּינַט מֵעַן דָּאָךְ [הַכוּנָה] אַז 'פֿאַר' מִתֵּן תּוֹרָה הָאָבֵן זֵי גַעמוּזט פֿון 'זיך' אַרויסנעמען יעדן שְׂרֵשׁ פֶּרֶה רֹאשׁ וְלַעֲנָה^ט [של בחינת עבודה זרה, ושפיר הוא אזהרה המיוחדת רק לישראל].

[שהרי] אין עבודה זרה איז דאָ אַסאַךְ בחינות.

אַזוי ווי כ'האָב גַּעזָאָגט נַעכטן [בביאור] וואָס יַעקב אַבינו הָאֵט גַּעזָאָגט [וישלח לה, ב] הָסֵרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּכֶךְ, [והלא] בִּיז דַּעמָאָלֶטס הָאָבֵן זֵי [בית יעקב] אויך נישט גַּעדינט עבודה זרה.

נֶאֱרָ [הַכוּנָה] הוּא כִּין אַפִּילוֹ אַ זָאךְ וואָס ס'איז נֶאֱרָ אַ "שְׁמָץ" [כל דהו של עבודה זרה, הזוהרים יַעקב שִׁסִּירוּ מֵהֶם גַּם בַּחֲנִינוּת אֵל, טרם שִׁכְנְסוּ לֵארוֹץ יִשְׂרָאֵל].

אַזוי ווי דַּעַר אַבֵּן עֲזָרָא זָאָגט², [שיש ענינים] אַז אין חוץ לֵארוֹץ הֵייסט עַס [נישט קיין בחינת ע"ז], נֶאֱרָ אין אַרץ יִשְׂרָאֵל ווערט עַס גַּערעכנט פֿאַר אַ פֿגֶּם פֿון עבודה זרה.

כד

אַבער עַל כּל פֿנים, דַּעַר בּוֹרָא כּל עוֹלָמִים הָאֵט גַּעזָאָגט וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי [להזהיר עַל "עבודה זרה", והכוונה להזהיר גַּם עַל הַשִּׁתּוּף, או עַל בַּחֲנִינָה יוֹתֵר דֶּק מֵה שֶׁלֹּא הִיוּ מוֹזֵהִים עֲלֶיהָ קוֹדֵם לִכֵּן וְכִמו שִׁמְצִינוּ בִּיעַקב אַבינו, וְנִמְצָא שֶׁהוּא שִׁפִּיר אֲזֵהרָה מִיּוֹחַדַּת לִישְׂרָאֵל דּוֹקָא (ומיִּשְׁבַּח קוֹשִׁיא יֵא)] .

כה

ישוב קושיא ז

גַּם עַל הַשְּׁפָת נַצְטוּ קוֹדֵם מִתֵּן תּוֹרָה בְּמִדָּה. וְחֹזֵר וְהוֹדִירָם עֵתָה, כִּי גַם הַשְּׁבַת הוּא "תִּנְאִי" לְקַבֵּל הַתּוֹרָה דָּאָס זַעלְבַּע איז מִיט "שְׁבַת", שְׁבִימָה נִיתְנָה^{כא}. [והרי שִׁכְבַּר נַצְטוּ עַל זֶה קוֹדֵם מִתֵּן תּוֹרָה. וְעַל זֶה חֹזֵר וְהוֹדִירָם עֵתָה בְּסִמּוּךְ לִפְנֵי מִתֵּן תּוֹרָה, לִמְדָּר שֶׁגַּם זֶה הוּא "תִּנְאִי" לְקַבֵּל הַתּוֹרָה].

כו

וְכַן עַל הַמִּילָה כִּבֵּר נַצְטוּ מִימֹת אַבְרָהָם. וְחֹזֵר וְהוֹדִירָם עֵתָה, כִּי גַם הַמִּילָה הוּא "תִּנְאִי" לְקַבֵּל הַתּוֹרָה און דָּאָס זַעלְבַּע איז מִיט "מִילָה". מִילָה זַענען זֵי דָאָךְ [אויך] מִצְוָה גַּעוועזן 'פֿאַר' מִתֵּן תּוֹרָה, פֿון אַבְרָהָם אַבִּינוּ אָן. [וְחֹזֵר וְהוֹדִירָם אוֹתָם עֵתָה עַל זֶה, כִּיֵּן שֶׁגַּם זֶה הוּא "תִּנְאִי" לְקַבֵּל הַתּוֹרָה].

[וְלִכֵּן אִמְרוּ בְּמִכִּילַת דָּגָם זֶה נִכְלָל בְּאֵהרַת וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי, דְּלִדְרוֹךְ הַמִּכִּילַת קֵאִי עַל 'קוֹדֵם' מִתֵּן תּוֹרָה, וְהֵיינו שֶׁגַּם שְׁמִירַת הַשְּׁבַת וְשְׁמִירַת בְּרִית מִילָה, הֵם תִּנְאִי "לְקַבֵּל הַתּוֹרָה" (כְּדַלְעִיל אוֹת כ).]

^ט לשון הכתוב בפרשת נצבים (כט, יז), באזהרת עבודה זרה.

^כ באבן עזרא פרשת וישלח (לה, ב): הָסֵרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּכֶךְ. חִלְיָה חִלְיָה שִׁישְׁכַּב הַנְּבִיא עִם עוֹבְדַת אֱלֹהֵי נֶכֶךְ. וּפִירוּשׁוֹ תִּמְצָאנוּ (באבן עזרא) בפרשת וילך משה (לא, טז).

ובאבן עזרא פרשת וילך (לא, טז) בפסוק וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה שָׁכַב עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֶכֶךְ 'הָאֲרָץ', כֹּתֵב: יִדְעֵנוּ כִּי הַשֵּׁם אַחֵד, וְהַשְׁנוּי יוֹבֵא מֵהַמִּקְבָּלִים, וְהַשֵּׁם לֹא יִשְׁנֶה מַעֲשִׂיו, כִּי כוֹלֵם בַּחֲכֻמָּה. וְהַמַּעֲבֹדֹת הַשֵּׁם לִשְׁמֹר כַּח הַקְּבֹל כְּפִי הַמְּקוֹם, עַל כֵּן כֹּתֵב (מִלְכִּים ב' יז, כו-כז) אֶת מִשְׁפַּט אֱלֹקֵי הָאָרֶץ, עַל כֵּן אִמְרוּ יַעֲקֹב הָסֵרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּכֶךְ וְכוּ'. [וְעֵיין עוֹד בְּאוֹרֵךְ בְּרַמְבַּ"ן פֶּרֶשׁת אַחֲרֵי (יח, כה)].

וְעֵיין בְּדִבְרֵי יוֹאֵל (יתרו עמוד לו) דִּהְכוּנָה בִּזָּה שִׁישְׁנֵם דְּבָרִים כִּאלֹו שְׁאִינֵם גַּבְדֵּר עֲבוּדָה זָרָה בַּחוּץ לֵארוֹץ, אַבֵּל בְּאוֹרֵךְ יִשְׂרָאֵל לַערוֹךְ קְדוּשַׁת הָאָרֶץ נַחֲשֵׁב כַּעֲבוּדָה זָרָה, וְעַל כֵּן טֵרֵם נִכְנְסוּ לַגְּבוּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, צִיוֹם יַעֲקֹב אַבִּינוּ ע"ה הָסֵרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּכֶךְ, בְּעֵרֶךְ קְדוּשַׁת הַמְּקוֹם. - וְע"ע בְּדִבְרֵי יוֹאֵל (קְדוּשִׁים עֲמוּד קִיח ד"ה וְכַאֲפֹן, לְמוֹצָאֵי יוֹ"כ אוֹת סָה ד"ה וְנִרְאָה, וְעוֹד). - וְכַס"ג יִצְחָק תִּשְׁכ"ח (לְשׁוֹן עַט, אוֹת כז), וְכַס"ג יִתְרוֹ תִּשְׁכ"ח, וְעוֹד בְּכ"מ בְּדִבְרֵי רַבִּינוּ.

^{כא} כְּמִבּוֹאֵר בְּגִמְרָא שְׁבַת (פז, ז): דְּכֵתִיב (וְאַתְחַנֵּן ה, יב) (שְׁמוֹר אֶת יוֹם הַשְּׁבַת לְקַדְּשׁוֹ) פֶּאֶשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹקֶיךָ, וְאִמְרוּ רַב יִהְיֶה אִמְרוּ רַב פֶּאֶשֶׁר צִוָּה בְּמִרָה.

כז

ועוד דבכלל קיום מצות מילה הוא ענין נטירת הברית, שהוא מסוגל להשגת חכמת התורה, וכמבואר בנזעם אלימלך דחטאת נעורים מסמין ענינו של אדם מלראות את האמת בתורה

עקסטרעדעם [מלבד קיום מצות מילה ביום השמיני], ס'איז דאך אַ כלל גדול [אז] הפּוֹגֵם בְּבְרִיתוֹ איז מְשׁוּךְ בְּעֶרְלָתוֹ (עירובין יט.), צו שמירת [וקיום מצות] ברית מילה קומט דאך [דער] נטירת הברית [בכל ימי חייו]^{כב}.

כח

איבערדעם זענען היצט די ימי השובבי"ם [לתקן ענין זה].

פון יציאת מצרים [שבפרשת שמות ואָרא בא בְּשִׁלַח], ביז נאָך מתן תורה, דאָס איז [בפרשת] יִתְרוֹ מְשֻׁפָּטִים, [שבפרשת משפטים איז] דער גָּמַר [קבלת התורה, שנוכר שם] (כד, ז) ווען אידן האָבן געזאָגט נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, אין פרשת מְשֻׁפָּטִים איז דער גָּמַר. אויף דעם זענען דאך די ימי השובבי"ם [עד אחר פרשת משפטים. כי שמירת הברית הוא תנאי הצריך לקבלת התורה].

כט

איבערדעם האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט [ושמרתם את ברית] 'פאָר' קבלת התורה.

וואָרן דער אמת, אַז מ'איז נישט מְתַקֵּן דעם חטא, דעס איז דאך מונע די השָׁגַת התוֹרָה, [ווייל] ס'טוט פאָרשמירן די אויגן, און מ'זעט נישט דעם אמת. אַזוי ווי ס'שטייט אין נזעם אלימלך^{כב}.

איבערדעם האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט, 'פאָר' קבלת התורה ושמרתם את ברית, אַזוי אַרומער וועט זיין והייתם לי סְגֻלָּה מְכֻלָּה הַעַמִּים, [דהיינו] מ'וועט צוקומען צו "קבלת התורה" [שבזה נבחרו ישראל מכל העמים] [וכדלעיל אות כ, ובהערה טז].

ל

הקרמה לביאור הפסוק והייתם לי סְגֻלָּה מְכֻלָּה הַעַמִּים (באופן שני)

[וקושיא ח]

מרו המעלה והחשיבות במה שאנו סְגֻלָּה מְכֻלָּה הַעַמִּים, והלא אף הַכֶּלֶב נכבד מהם. ומעלתן של ישראל הוא שגדולים צדיקים אף "ממלאכי השרת"

אָדער גאָר [יתפרש באופן אחר, בכוונת לשון הפסוק והייתם לי] סְגֻלָּה מְכֻלָּה הַעַמִּים. [דהנה] לכאורה [קשה] וואָס איז דער יחוס [במה שחשובים יותר] "מְכֻלָּה הַעַמִּים". איז דען אַ איד נאָר גרעסער פון די "אומות העולם"? [והלא] רש"י זאָגט דאך אין פסחים^{כב} [דאפילו] אַ כֶּלֶב, דער כֶּלֶב איז נכבד מן האומות. [ובישראל הלא אמרו רז"ל] [סנהדרין זג]. גדולים צדיקים יותר "ממלאכי השרת".

^{כב} ועיין ביאור ענין זה באורך בס"ג בשלח תשט"ז, וס"ג יתרו תשט"ז, ועוד.

^{כב} בהנהגות האדם (מהרה"ק רבי ר' אלימלך, אות א) הגדפס בסוף ספר נזעם אלימלך, וז"ל: וצריך להתפלל להשם יתברך שיבא על האמת, כי חטאת נעורים של האדם, הראשון מסמין ענינו שלא יראה, אף שיכול לפלפל ולהגיד לאחרים דינו אבל הוא בעצמו שוכח ולא מקיימם באמת.

לכן צריך האדם להתחרט מאוד על עונותיו, ולהתבודד עצמו קודם אור היום שאז עת רצון לבכות על גלות השכינה פעמים הרבה עד אין חקר, ויבכה בדמעות, וגם ביום לפעמים יתבודד. ואז יראה בעצמו שעמדו עונותיו נגד עיניו, ויזכור את חטאותיו ועונותיו ופשעיו כהרים וגבעות, אשר מעולם לא זכר אותם אם עשה ככה. ככה יעשה לא פעם ולא שנים ולא מאה פעמים, עד אשר ירחמו עליו מן השמים. ויתפלל להשי"ת שידיכיהו בדרך, ויורה דרכו, שלא יבלה חיי חייו. ואז השי"ת ברחמיו וברוב חסדיו יאיר עיניו באור תורתו הקדושה, ויבין וישכיל תוכן הדבר לעשותו ולקיימו.

[ובפרט כי הלא] דעס וואָס דער פסוק רעכנט אויס אַם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקִלִּי וְשִׁמְרָתֶם אֶת בְּרִיתִי, [אז] זיי וועלן 'אַלדינגס' פֿאַלגן^כ, מיינט מען דאָךְ די מַעֲלֹת פֿון צַדִּיקִים [דעס] וואָס דער פסוק זאָגט [וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים. וְאִם כֵּן] אַז מ'איז טאַקע אַזוי ווי דער פסוק רעכנט אויס, איז מען דאָךְ העכער פֿון אַלע "מִלְאָכֵי מַעֲלָה", נישט נאָר פֿון די "אומות העולם". [ווא"כּן צריך להבין] וואָס איז דער יחוס וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה "מִכָּל הָעַמִּים".

לא

ביאור הפסוק וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים (באופן שני)

[וישוב קושיא ח]

הפסוק סובב לענין מה שחזר הקב"ה ליתן התורה אף להאומות, להודיע כי אף בזה אנו סגולה מִכָּל הָעַמִּים. כי להאומות לא הציעו ליתן התורה ומצוות רק בדרך פשוט, ולא בדרך השגה אלקית שבתורה, כמו שניתנה לישראל נאָר וואָס־זשע דען, דער בורא כל עולמים האָט דאָךְ געוואָלט געבן די תורה הקדושה פֿאַר די אומות העולם.

פונדעסטוועגן [איז] קיין שום ספק נישט, [אז] מ'האָט זיי געוואָלט געבן [נאָר] שְׁמִירַת הַתּוֹרָה, [דהיינו קיום] מִצְוֹת און מַעֲשִׂים טוֹבִים. אָבער אַזאַ הַשְׁגָּה אֱלֹקִית וואָס ס'ליגט אין די תורה הקדושה, האָט מען נישט געגעבן נאָר פֿאַר אידן. נישט מיט אַזאַ בחינה [רצו ליתן התורה להאומות]^כ.

לב

גם לא הציעו להם רק התורה שבכתב, ולא תורה שבעל פה

און אפשר גאָר די גאַנצע תורה שבעל פה האָט מען גאָרנישט געקלערט צו געבן [להאומות], נאָר תורה שבכתב^כ.

אויף אַלענפֿאַלס, מיט אַזאַ בחינה [גבוה שניתנה לישראל], האָט מען נישט גערעכנט צו געבן פֿאַר די אומות העולם.

לג

וזהו שנאמר וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים, אף בענין נתינת התורה עצמה

איבערדעם האָט דער בוכ"ע געזאָגט, וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה "מִכָּל הָעַמִּים", איך האָב טאַקע געוואָלט געבן לְכָל הָעַמִּים די תורה הקדושה, אָבער נישט אַזוי ווי פֿאַר 'ענק'. [ולכן אמר הקב"ה, דבכדי] אַז מ'זאָל צוקומען צו "דעם", צו 'די' הַשְׁגָּת הַתּוֹרָה וואָס ס'איז סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים, [וואָס] דאָס האָב איך נישטאָמאַל געוואָלט געבן [לכל העמים. לזה צריך להקדים וְשִׁמְרָתֶם אֶת "בְּרִיתִי", דהיינו ברית מילה ועבודה זרה ושבת].

^כ דבגמרא פסחים (כב). אמרו למאן דאמר דכל איסורין שבתורה אסורין בהנאה, דלמד לה מהפסוק לְכָל תִּשְׁלֹכֶן אֹתוֹ (משפטים כב, ה) הנאמר בטרפה, אותו אתה משליך לכלב, ואי אתה משליך לכל איסורין שבתורה. וכתב רש"י שם: אותו אתה משליך כו' כל איסורין. שנאמר בהן לא תאכל כגון זה. ומדאיצטריך קרא למשריה לא מצי למילף טעמא, דאי לאו "אותו" הוה אמינא קרא למצותיה איצטריך, שאין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה, ונאמר במצרים (בא יא, ז) לא יִחַרְץ כָּלֵב לְשׁוֹנוֹ, לפיכך הקפידה תורה ליתן שכרו, ונכבד הַכָּלֵב מִן הָעוֹבֵד בּוֹכְבִּים, 'שהנבלה' ימכור לנכרי, 'טרפה' לכלב. [ועיין עוד ברש"י פרשת משפטים (שם)].

^{כב} דלפי פשוטו של מקרא קאי על שמירת כל התורה, וכדלעיל באות יב (ועיין בהערה טז).

^כ עיין בס"ג משפטים תשי"ג (לשון"ק קלח, אות ע-ג). וזל"ק שם (באות עב): די אומות העולם האָט מען געוואָלט געבן די תורה הקדושה, אָבער נאָר מיטן 'דָּרָךְ הַפְּשׁוּט'. אָבער די הַשְׁפָּעוֹת, און די תְּקוּנִים וואָס ס'זאָל ווערן אין די עוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים מיט יעדער מִצְוָה, די בחינה האָט מען נישט מִשְׁפִּיעַ געווען פֿאַר די אומות העולם, אפילו מ'העט זיי גיווען געגעבן די תורה. - וע"ע בדברי יואל שמות (עמוד לו), בא (עמוד רפג), ולסוכות (אות נח).

^כ עיין בחינה זו מבואר באורך בדברי יואל לסוכות (אות מד).

לד

כי בחינה הגבוהה שבה ניתנה חכמת התורה לישראל, נעלמה
אפילו ממלאכי השרת. וכל שכן שלא רצו ליתנה להאומות באופן כזה

ס'שטייט דאָך^{כב} [במדרש על הפסוק] גם מַעוֹף הַשָּׁמַיִם נִסְתָּרָה, [כי אפילו] פון די
מלאכי השרת איז עס אויך מְכוּסָה די תורה הקדושה^{כט}. 'נאָר' פאַר אידן האָט דער
בורא כל עולמים געגעבן [חכמת התורה]. [נממילא] אויף אַזאַ הויכע בחינה, האָט מען
נישט געקלערט צו געבן פאַר די אומות העולם.

לה

המשך ישוב קושיא ז

איבערדעם האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט [וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי, אֲזִי כְדִין מ'זאָל
צו דעם צוקומען, צו דער בחינה [פון] סְגֻלָּה מְכֻלָּה הָעַמִּים, [דהיינו השגת התורה], מוז זיין
נטירת הברית פריער.

אַז נישט, איז נישטאָ די "הַשְׁגָּה". [ונכמבואר לעיל בשם הנועם אלימלך].

לו

ג' מצות אלו הוצרכו לשמור עוד לפני מתן תורה, כדי שיוכלו להגיע לידי קבלת התורה.
וכן לדורות, יש צורך בשמירת ג' מצות אלו, בכדי להגיע להשגת התורה

אין דעם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת "בְּרִיתִי", דאָס זענען די דריי זאכן וואָס דער מכילתא
רעכנט אויס, עבודה זרה מיט שבת און ברית מילה. דעס, אַזעלכע ענינים, האָט מען
געדאַרפט היטן 'פאַר' קבלת התורה.

[ווייל] מ'קאָן נישט צוקומען צו די תורה הקדושה, אַז מ'איז זיך נישט פֿורש
לגמרי פון עבודה זרה. און [נאָר] אַז ס'איז דאָ שְׁמִירַת הַשְּׁבֶת. און נְטִירַת הַבְּרִית.
דאָס זענען די דריי זאכן וואָס מ'ברויך האָבן 'פאַרן' קיום התורה [כולה].

לז

איבערדעם האָט דער בורא כל עולמים [געזאָגט] די דריי זאכן.
וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי מיינט מען נישט 'נאָך' קבלת התורה, [נאָר] דאָס איז נאָך
פריער, 'פאַר' קבלת התורה.

אַזוי ווי דער מדרש זאָגט אין פרשת ואתחנן [לענין עבודה זרה], 'בְּטָרִם תְּבוֹא'
הַשְּׁמַעְתִּיךָ. (וכדלעיל אות כ).

[וכן] דער [אם] שְׁמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקִלִּי, גייט אַרויף [אז] עטץ זאָלטס היטן דעס וואָס
מ'ברויך צו היטן נאָך 'פאַר' קבלת התורה.

לח

איבערדעם איז דאָס דאָס ענין [הפרשה, כי] איידער מ'קומט צי צו אַלעמען, ברויך
מען מתקן צו זיין די דריי זאכן. דעס איז אַ תיקון אויף אַלעמען, די אַלע ענינים.

^{כב} בדברים רבה (נצבים ח, ב): ואם תאמרו שמא לְרַעְתְּכֶם נתתי לכם את התורה, לא נתתי אותה לכם אלא
לְטוֹבְתְּכֶם, שמלאכי השרת נתאוורו לה, ונעלמה מהן, שנאמר (איוב כח, כא) וְנִצְלָמָה מַעֲיֵינִי כָּל חַי אֱלֹהֵי הַחַיּוֹת, ומעוף
הַשָּׁמַיִם נִסְתָּרָה אֱלֹהֵי הַמַּלְאָכִים, מנין, שנאמר (ישעי' ו, י) וְיִצְפָּן אֱלֹהֵי אֲחֻד מִן הַשָּׁרָפִים. אמר להם, בְּנֵי, ממלאכי
השרת היא נְפִלָּאִת אַבֵּל מִכֶּם אֵינָה נְפִלָּאִת, מנין, ממה שקרינו בענין (נצבים ל, יא), פִּי הַמַּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנֹכִי
מִצְוֶיךָ הַיּוֹם לֹא נְפִלָּאִת הוּא מִמֶּךָ.

^{כט} ואין להקשות דאם כן הדרא קושיא ח' לדוכתה, דהלא אף בהשגת התורה אנו גדולים אף ממלאכי השרת,
ולא רק מכל העמים. כי לדרכינו לא בא הכתוב להעריך ענין הסגולה אלא בין אותם שהציעו ליתן להם התורה,
כגון האומות. אבל להמלאכים לא הציעו ליתנה להם, שהרי אלמלי הציעו להם היו מקבלין אותה בשמחה,
וכמו שגם עתה טענו תנה הודך על הַשָּׁמַיִם (כמבואר בשבת פח:).

לט

עניני הרחקת עבודה זרה

ובחינות עבודה זרה השייכים גם עתה

בענין עבודה זרה יש גם בחינות דקות, כי נכלל בזה כל ענין של שיתוף שם שמים עם ענין אחר

לעולם די בחינה פון עבודה זרה.

עבודה זרה איז דאָך גאָר אַ הייקל ענין, מ'ווייסט גאָרנישט וואו ווייט, [דנכלל בזה

סיי' וואָס' מ'וויל מְשַׁתֵּף זיין [איזה דבר זר עם שם שמים].

מ

כי באמת מבואר באור החיים הקדוש כי רוב עובדי עבודה זרה, עבדו רק על ידי שיתוף בשם שמים

דער אור החיים הקדוש זאָגט, טאַקע דאָ אין די וואָכעדיגע סדרה^ל, רוב עובדי עבודה זרה ווייסן אַז בעצם די עבודה זרה אין בה שום מַמָּשׁ, זיי ווייסן [אַז] דאָס איז הֶבֶל הַבָּלִים. נאָר וואָס'זשע דען, זייער [סברא איז], זיי רעכענען אַן 'השפעה' [מן השמים] צו ברענגען אויף דעם, אויף דעם חֲפֶץ רעכענען זיי [צו ברענגען דערויף] אַ השפעה מן השמים, אַז דעם זאָל באַקומען די 'השפעה' [מלמעלה], און דעם קען דערנאָך פועל זיין, מיט דער השפעה וואָס ס'איז מושפע מן השמים. אָבער נישט בעצם די זאָך אַליין [שיהיה בו איזה ענין אלקות ח'י].

מא

וכן מבואר ברמב"ם לענין טעות דור אנוש, והעבודה זרה שבדורות קדמונים

דאָס איז די בחינה וואָס דער רמב"ם זאָגט^{לא} ביים טעות פון דור אנוש [והדורות ראשונים של עובדי ע"ז, כי הם חשבו] אַז דער בורא כל עולמים האָט איבערגעגעבן [הנהגת התחתונים] פֿאַר די צָבָא הַשָּׁמַיִם, [אין] אַזוי ברענגען זיי אַ השפעה. [רק שבמשך הדורות שאחר זה, נתדרדר הדבר יותר ויותר, עד ששכחו לגמרי מהקב"ה, ועבדו רק העבודה זרה, עיי"ש].

^ל באור החיים הקדוש (כ, ד): לא תַעֲשֶׂה לָךְ פֶּסֶל וגו'. צריך לדעת אחר אומר לא יִהְיֶה לָךְ וגו', ואפילו במחשבה (מבואר שם באור החיים בפסוק ג), מה צורך עוד לצוות על מעשה הפסילים וכו'. ונראה שיכוון לומר איסור מין עבודה זרה, חוץ מהמוזכר בפסוק לא יִהְיֶה לָךְ. והוא כי יאמר אדם, האמת כי ה' הוא האלקים, וכל זולתו אין, אבל לצד עוצם גדולתו, תתמעט תכונת האדם והשגתו לדבר לפניו ולשאול פרטי שאלותיו, כי אינו ממסר גדר הכבוד, שתבא בריה שפלה אפילה כמוני, ותשאל שאלות מלפני המלך הגדול והנורא, ולפעמים ירבה בפרטי צרכיו דקים ורבים, ואין יהיה לו כל כך עזות פנים להרבות לשאול דקדוקי השאלות. אשר על כן יתְיַעֵץ בדעת יצרו, שִׁיבֶה לדבר דבריו לפני אחד ממשמשי עליון המשמשים לפניו במרום, והוא יעזור לו, גם יהיה אֲמָצִי לִדְבַר דבריו לפני המלך הגדול בְּדָבָר הגדול אם יצטרך. ובאמצעות כן, כבד יכבד את השמש ההוא וכו', שבוה יתרצה לְשֵׁאת מִשָּׂאוֹ עליו לעשות לו צרכיו. ודע כי טעות זה, בה טעו רוב העובדים עבודה זרה, כי יודעים הם שעובדים ללא אלה, אלא כדי שיהיה להם לאמצעי וכו', כנזכר. ובחינה זו לא יקרא לה שם אֱלֹהִים, אלא פֶּסֶל, כי הוא יודע כי לא אֱלֹהִים הוא, וזה הוא פְּסָלוֹתוֹ, שאין בו כח אלקי, ופסולת הוא לפני העיקר, שהוא הבורא עולם. [ועיין עוד בזה ברמב"ן כאן על הפסוק לא יִהְיֶה לָךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים, בסוף דבריו שם].

^{לא} ברמב"ם (עבודה זרה א, א): בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדול, ונבערה עצת חכמי אותו הדור, ואנוש עצמו מן הטועים היה. וזו היתה טעותם, אמרו הואיל והאלקים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד, והם שמשים המשמשים לפניו, ראויין הם לשבחים ולפארים ולחלוק להם כבוד, וזהו רצון הקל ברון הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבודו, כמו שהמלך רוצה לכבד העומדים לפניו, וזהו כבודו של מלך. כיון שעלה דבר זה על לבם התחילו לבנות לכוכבים היכולות ולהקריב להן קרבנות ולשבחים ולפארים בדברים ולהשתחוות למולם, כדי להשיג רצון הבורא בדעתם הרעה, וזה היה עיקר עבודת כוכבים, וכך היו אומרים עובדיה היודעים עיקרה, לא שהן אומרים שאין שם אלוך אלא כוכב זה. הוא שירמיהו (י, ה) אומר מי לא יִרְאֶה מִלֶּךְ הַגּוֹיִם כִּי לֹא יָאֲתָה בִּי בְּכָל חֻקֵּי הַגּוֹיִם וּבְכָל מַלְכוּתָם מֵאִין כְּמוֹךָ, ובאחת יִבְעֲרוּ וְיִקְסְלוּ מוֹטֵר הַבָּלִים עֵץ הוּא, כלומר הכל יודעים שאתה הוא לבדך, אבל טעותם וכסילותם שמדמים שזה ההבל רצונך הוא. [ועיי"ש עוד בדורות שלאחר המובל נתדרדר יותר, עד שנתפשט טעות זה בכל העולם, ואף שכחו לגמרי מה', עד שבא אברהם ופירסם אמונתו יתברך לכל הנלזים אליו. וכמובא המשך דבריו שם לקמן בהערה נט].

מב

ועל דרך זה היה ענין חטא העגל, וחטא ירבעם

דאָס ענין פון חטא העגל איז דאָך אויך [על דרך כזה]. האָבן זיי [דען] נישט געוואוסט אז דעם גאָלד וואָס 'זיי' [אליין] האָבן אַריינגעוואָרפן, אַ שטיק גאָלד, און ס'איז 'היצט' אַרויסגעקומען אַן עגל, [שאין בזה ממש]. און [וכי סברו אז] דעם האָט אַרויסגעצויגן פון מצרים ? ! [עד שאמר] אַלֶּה אַלֶּהִיךָ אֲשֶׁר הָעִלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם.

נאָר זיי האָבן גערעכנט [אז] אין דעם ליגט די השפּעה, זיי האָבן געקלערט [אז] מיט דעם, מיט זייער כוונה וואָס זיי האָבן באַשאַפן דאָס עגל, זיי האָבן אַריינגעגעבן גאָלד און זיי האָבן געזאָגט אַלֶּה אַלֶּהִיךָ, האָבן זיי ממשיך געווען דערויף אַן השפּעה [מלמעלה]^{כב}.

מג

און דעם האָט דערנאָך געברענגט, [אז] אַזוי איז די זעלבע געווען, אַזוי איז געווען די עגלים וואָס ס'איז געווען ביי ירבעם^{כג}, [וואָס] ס'איז גאַרנישט געווען [עבודה זרה ממש], על פי דין איז עס גאַרנישט געווען קיין עבודה זרה. אָבער על כל פנים דאָס איז אַ 'בחינה' פון עבודה זרה, מ'איז אַזוי ממשיך די השפּעה^{לד}.

מד

ולכן כל ענין 'שיתוף' דבר זר עם שם שמים הוא בבחינת עבודה זרה, וכמו שכתבו גם לענין פניות בשעת התפילה [ולזה כמו כן בכל ענין שמשתפים דבר זר וכוונה אחרת עם שם שמים, הרי זה תולדה מבחינת ע"ז]. לעולם ווייסט מען [דאָך], לעולם שטייט דאָך אין די ספרים הקדושים^{לה}, [כי] אַז איינער האָט אפילו אינמיטן די תפילה אַ מחשבה זרה, איז אויך אַ בחינה פון אַלֶּהִים אַחֲרֵים, אַ בחינה פון עבודה זרה.

^{כב} ועיין באור החיים הקדוש פרשת כי תשא (לב, ד): ויאמרו אלה אלהיך ישראל אֲשֶׁר וגו'. קשה איך יאמן הטפשות והבערות לדור דעה רבים ונכבדים, לומר לדומם אלה אלהיך וגו', ולו יהיה שדיכר העגל באמצעות מעשה כישוף כמאמרם ז"ל (תנחומא תשא, סימן ט), אף על פי כן זה יועיל לחשוב בו דבר, אבל להעיד עדות שקר שזה הוא המוציא לא. אכן הנכון הוא, כי אדרבה בדבריהם אלו גילו דעתם שאינם משתחוים ועושים אֱלֹהִים אלא להמוציאם מארץ מצרים, ונתכונוו בדיבור זה להכין בו בחינת האלקות שהוא המוציא, ותהיה העבודה לחלק מה'כל, והרי הם כעובדים ל'כל', והחלק היה הולך לפניהם והוא יענה להנקה ממנו. ולא היה בעיניהם לזרות, כי הלא יש באדם חלק אלוך ממעל, אלא כי לצד שהרכבתו אינה ממין המתקיים, הרוח תשוב אל האלקים, ונתחכמו לעשות הדבר להמשיך כח עליון בדבר המתקיים ויהיה מצוי תמיד לפניהם, ולעולם לא יקרו אגבי ה' וגו' אֲשֶׁר הוצאתיך מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, אלא אמרו 'אלה'. ואולי כי לזה אמר העלוף לשון רבים, לרמוז לכת תחתון כעליון חס ושלום, ובאמצעות זה פגמו פגמים רבים ועשה ה' בהם שפטים וכו'. [ועיין גם באבן עזרא וברמב"ן שם (לב, א)]. ועיין בדברי רבינו בתחלת הקדמת קונטרס על הגאולה ועה"ת, ועוד בכ"מ.

^{כג} כמבואר בפסוק בספר מלכים (א' יב, ח-ז): ויִרְעֶץ הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ שְׁנֵי עֲגָלִים, וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רֹב לָכֶם מַעֲלֹת יְרוּשָׁלַיִם, הִנֵּה אֲלֵהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָעִלְוֹךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. וַיֵּשֶׁם אֶת הָאֱחָד בְּכִית אֶל וְאֶת הָאֱחָד נָתַן בְּדֵן. וַיְהִי הַדָּבָר הַזֶּה לְחֻטָּאת, וַיָּלְכוּ הָעָם לִפְנֵי הָאֱחָד עַד דֵּן וגו'.

^{לד} עיין רד"ק ומפרשים, במלכים שם. ועיין בדברי רבינו באורך בס"ג יתרו תשי"ז, וס"ג תרומה תשי"ז, וביואל משה (א, קלד), ובדברי יואל תרומה (עמוד קפז), תניא פרשת ראה (עמוד סנג), תצא (עמוד רמא), שבת שובה (אות א).

^{לה} בספר חרדים (מצות התשובה פ"ד): חלילה לנו לעבוד אלה מבלעדי ה', והרי המחשבה בתפלתו בדברי העולם דומה למשתף אחר בעבודת אלקים, וכן כל מצוה שבה פניה, [עיי"ש עור]. - וכן מובא להלן (באות זו והערה לח) מהנוהגים מגדים בשם אביו, ודבריו הובאו גם בייטב פנים (שבת שובה פ"ד). - ועיקר הענין, מבואר היטב בדברי החובת הלבבות (שער יחוד המעשה, פרק ד), שחושב ארבעה דברים שבהם גרוע החונף (שמחנף לבני אדם ומקוה לתועלתם) מן העובד ע"ז, עיי"ש.

ועיין עוד ביואל משה (א, קלא) וז"ל: אין אנו מבינים לשון תורה וחז"ל בעונות הראשונים וכו' עד היכן הדברים מגיעים בכוונת לשונם שאין אנו מבינים. והקדוש רבי יהודה צ"ח מראדאל צ"ל אמר על מה שאמרו (סנהדרין ג: ק) מנשה העמיד צלם בהיכל, דהיינו שהיה לו מחשבה זרה באמצע התפלה.

ווייל מ'מישט אַריין "עפעס אַנדערש", ווען מ'איז מתפלל צו "הקדוש ברוך הוא" תפילות^{לו}.

מה
וכל שכן אם רוצין להושיע עצמן עם דְּכָר הָאֱסוּר שאסרה התורה ולהמשיך מזה השפעה מילא איבערהויפט אַז מענטשן קלערן מ'זאָל זיך העלפן מיט אַ דְּכָר אֶסוּר, אַ זאָך וואָס די תורה הקדושה האָט נישט געהייסן, אַז מ'ווייל פון 'דעם' ממשיך זיין אַ הַשְׁפָּעָה, אַז מ'ווייל פון 'דעם' ממשיך זיין אַ הַשְׁפָּעָה איז דאָך דאָס אויך אַ בחינה [פון עבודה זרה].

מו
כי גם זה הוא מענין עבודה זרה, שרצו להמשיך משם השפעה שלא כרצון הבורא אפילו די עבודה זרה [עצמה] איז דאָך אויך אַזוי געווען [בדורות ראשונים]^{לי}, זיי האָבן צו דעם געדינט [כאָטש] זיי האָבן געוואוסט אַז ס'איז 'גאָרנישט', נאָר זיי האָבן דערויף ממשיך געווען, זיי האָבן געקלערט [אַז] דורך דעם 'קומט מען דורך' [להמשיך הצלחתם בעולם הזה].
אַזוי אַז מ'קלערט [מ'זאָל זיך העלפן] דורך אַזאַ סָבָה וואָס די תורה הקדושה האָט נישט געהייסן, אַז מ'קלערט אַז אַזוי אַרומער וועט מען ממשיך זיין הַשְׁפָּעָה, איז דאָס אויכעט אַ בחינה פון עבודה זרה.

מז
בנועם מגדים: לא יִהְיֶה לָךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים "עַל פְּנֵי", שלא יהיה לך פְּנִיּוֹת בשעת התפלה 'לְפָנֶי' [וכן עכ"פ יש בחינה דקה בזה, דהמכוון בשעת תפילה ועבודת ה' לאיזה פניה הוא בחינת ע"ז].
ווי דער נועם מגדים טייטשט^{לח} [בביאור הפסוק] ה' בְּדָד יִנְחֵנוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֶכָר (האזינו לב, יב). אַז ס'איז [ה'] בְּדָד יִנְחֵנוּ, [כשהוא יושב בְּדָד בלא שאר בני אדם, או שמעלה במחשבתו שהוא בְּדָד], האָט מען נישט קיין פְּנִיּוֹת פֶּאָר קיין "מענטשן", [ומכוון לבן] נאָר פֶּאָר'ן "איבירשטן", איז אֵין עִמּוֹ אֵל נֶכָר, איז נישטאָ קיין עבודה זרה. [אַבער] אַז נישט, הייסט עס אַ בחינת עבודה זרה.

^{לו} ודו"ק בלשון הנועם מגדים דלהלן (בהערה לח, ד"ה ואמר דהכוונה) בביאור לשון הפסוק "עַל פְּנֵי".

^{לי} עיין לעיל אות מא.

^{לח} בנועם מגדים (פרשת האזינו): עוד נראה לפרש הכתוב ה' בְּדָד יִנְחֵנוּ כו'. עם אמרי קדוש אדוני אבי מ"ו הרב זלה"ה במה שכתב מהרש"א ז"ל [על מה שאמרו בגמרא] (יומא כ). ביום הכיפורים לית ליה רשות לסטוני. דשס"ה לארין הם נגד שס"ה ימות השנה, לאו אחד נגד יום אחד, ולא דיום הכיפורים הוא לא יִהְיֶה לָךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים כו'. ואם היה לו חס ושלום רשות להסטיין בזה, אזי לא היה חס ושלום תקומה לשונאי ישראל, עיין שם.
ואמר אאמ"ר הרב זלה"ה, דלכאורה הלא אדרבה, דהא בלאו זה זהירין כל ישראל, ומה טיבותא בזה דלית ליה רשות לסטוני על לאו זה.

ואמר, דהכוונה של לאו זה לא יִהְיֶה כו' על פְּנֵי, היינו להזהר מפניות בשעת תפלה, זהו ממש כעובד עבודה זרה. וזהו על פְּנֵי, כשאתה עומד נגדי, כאמרם ז"ל (סנהדרין כב). המתפלל צריך שיראה כאלו שכינה שרויה כנגדו שנאמר (תהלים טז, ח) שְׁפִיטֵי ה' כו', ובזה קשה ליהרר. לכך טובה רבה היא דלית ליה רשות לסטוני בזה, עד כאן דברי פי חכם חן.

והנה פירשנו הכתוב (ישעי' סד, ג) עֵין לֹא רָאָתָה כו', דהכוונה הוא, כי יש צדיק הנזהר מפניות ועושה כל מעשיו בהתבודדות, למען ינצל מהרהורי שלא לשמה, ולפעמים שהוא מוכרח להיות בין הבריות בשעת תפלתו וכדומה, אזי דאג דיאג איך ינצל מפניות. וה' ברחמיו רואה כשרון מחשבתו, ויושיע לו גם כשהוא ברבים, שיהיה בעיניו כאלו הוא באחד אין רואה. וזהו עֵין לֹא רָאָתָה [אַלקים זולתך יַעֲשֶׂה לְמַחְפָּה לון] כו', הכוונה שה' יַעֲשֶׂה לְצַדִּיק כאלו עין לא ראתה זולת אלקים, גם כשהוא ברבים, והבן היטב.

וזהו ה' בְּדָד יִנְחֵנוּ, או שמושיע לו שיהיה תמיד בהתבודדות, או שיהיה אצלו כאילו עין לא ראתה והוא לבדד, ואז נאֵין עִמּוֹ אֵל נֶכָר, דהיינו פניות שלא לשמה כנ"ל.

מח

ישוב הקושיות בפרשת עֲשֶׂת הַדְּבָרוֹת

הקדמות לישוב קושיא ה' (עד אחר אות סב)

הקדמה א: עֵן הַדְּוֵעַ נִכְלָל בְּלֹא דָּלָא תִּנְאָף

לְאָמִיר זַעַן דַּעַם עֲנִין [לְבָאָר דַּבְרֵי הַמְכִּילֵתָא שֶׁבְּקוּשֵׁי הָא].

[וְנִקְדָּם הַהִנֵּה] פֻּן דַּעַם לֹא פֻן לֹא תִנְאָף, דְּרִשְׁנָט דָּאָךְ דִּי גִמְרָא אִין נִדָּה דָף י"ג (ע"ב) לֹא תִנְאָף בֵּין בֵּין בְּרִגְלִי, [וְהַכּוּנָה] אַזּוּי ווי רש"י און די מפרשים זאָגן, דָּאָס מֵינִט מֵעַן חֲלִילָה הַרְצָאָת זֶרַע לְבַטְלָה, דָּאָס אִין נִכְלָל אִין לֹא פֻן לֹא תִנְאָף. [כ"י] אויף [ס"י] וואָס פֻּר אָן אופֿן חֲלִילָה אַז מ'אִיז מְאָבֵד דִּי עֲנִפִּי הַקְדוּשָׁה אִין דִּי סְטֵרָא אַחֲרָא, דָּאָס הֵיסֵט בִּכְלָל נִיאָוּף.

מט

וזה היה חטא דור המבול

און דַּעַם אִיז דַּעַר חֲטָא פֻּן דֹּר הַמַּבּוּל, כִּי הִשְׁחִית כָּל בֶּשֶׂר אֶת דְּרָכּוֹ עַל הָאָרֶץ, אַזּוּי ווי ס'שְׁטִיט אִין פִּסּוּק (נח ו, יב), שְׁטִיט אויך [במפורש] נָאָר דַּעַם מִן נִיאָוּף, אֶת דְּרָכּוֹ עַל הָאָרֶץ לֹא עֲלִינוּ.

נ

הקדמה ב: לאחר המבול נגדרו גם האומות מן העריות, עד שבא בלעם ופרץ גדר העולם בעצת מואב. והטעם כי נחקק בלבם פחד העונש של המבול

און רש"י זאָגט דָּאָךְ ל"ט, אַז בְּלַעַם ווען ער האָט געגעבן דִּי עֲצָה פֻּן דִּי בְנוֹת מואב, האָט ער פֻּרץ גִּדֵּר גַּעוּוּעַן [גִּדְרוֹ שֶׁל עוֹלָם]. וואָרֶן דִּי אומות העולם זענען אויך נִזְהָר גַּעוּוּעַן פֻּן עֲרִיּוֹת, פֻּנעם חֲטָא פֻּן דֹּר הַמַּבּוּל [אָן]. ס'אִיז בִּי זֵי נִחְקָק גַּעוּוּעַן דָּאָס [עוֹנֵשׁ פֻּן] דֹּר הַמַּבּוּל, אַז ס'אִיז חֲרִיב גַּעוּוּאָרֶן דִּי וועלט דוּרֶךְ דַּעַם חֲטָא, כִּי הִשְׁחִית כָּל בֶּשֶׂר אֶת דְּרָכּוֹ עַל הָאָרֶץ. זענען דִּי אומות העולם אויכעט גַּעוּוּעַן 'פֻּרְצוּימֵט' אִין דַּעַם עֲנִין, אִין דַּעַר קְדוּשָׁה.

נא

אלא שלכאורה קשה רמצינו כי המצריים היו שטופי זימה אף קודם בלעם

הגם לכאורה אִיז עַס שווער צו פֻּרְשֵׁינ'ן, ווייל מ'געפֿינט דָּאָךְ [אָן] דִּי אומות העולם זענען גַּעוּוּעַן [פֻּרְצִים בעריות], אַזּוּי ווי טאַקע אִין מִצְרַיִם, ווי רש"י זאָגט^א בִּי מַכַּת בְּכוֹרוֹת [עַל הַפִּסּוּק] אִין בֵּית אֶשֶׁר אִין שְׁם מֵת (בא יב, ל), זֵי האָבֵן גַּעֲהֵאט אַסֵּאךְ בְּכוֹרִים, שְׁהִיוּ מִזְנוֹת תַּחַת בַּעֲלִיָּהן. [וְנִמְצָא] זֵי זענען דָּאָךְ נִישַׁט גַּעוּוּעַן פֻּרְצוּימֵט.

^א ברש"י פרשת בלק (כב, ה): ואם תאמר, מפני מה הִשָּׁקָה הַקֹּב"ה שְׁכִינָתוֹ עַל גִּיּוֹר רָשָׁע [כְּבִלְעָם]. כְּדִי שֶׁלֹא יֵהָא פִּתְחוֹן פֶּה לְאוֹמוֹת לֹמַר אֵילוֹ הִיוּ לָנוּ נְבִיאִים חֲזִרְנוּ לְמוֹטֵב, הַעֲמִיד לָהֶם נְבִיאִים, וְהֵם פִּרְצוּ גִדֵּר הָעוֹלָם, שֶׁבַחֲחֵלָה הִיוּ גִדּוּרִים בַּעֲרִיּוֹת, וְזֶה נָתַן לָהֶם עֲצָה לְהַפְקִיר עֲצָמָן לַזְנוּת. וּבְרִשְׁי עַל קֹהֶלֶת (י, יב): וְשִׁפְחוּת כְּסִיל תִּבְלָעֶנּוּ. זֶה הַמִּסִּית אֶת חֲבִירוֹ מִדְּרָךְ טוֹבָה, כְּגוֹן בְּלַעַם שִׁפְרָן גִּדְרָן שֶׁל אומות, שִׁגְדְּרוּ עֲצָמָן מִן הָעֲרִיּוֹת מִדּוֹר הַמַּבּוּל וְאֵילָךְ, וְהוּא יַעֲן לָהֶם לִהְיוֹת מַפְקִירִין נְשׁוּתֵיהֶם לַזְנוּת. וְכֵן בְּרִשְׁי פִּרְשֵׁת וִישַׁלַח בִּפְסוּק וְכֵן לֹא יִשָּׁקָה (לד, ז), כֹּתֵב שֶׁהָאוֹמוֹת גִּדְּרוּ עֲצָמָן מִן הָעֲרִיּוֹת ע"י הַמַּבּוּל. וּמִקּוּרָא בְּבִרְאשִׁית רַבָּה שֶׁם (פ, ו).

^ב עיין ברמב"ן (וישלה שם) שהקשה כֵּעֵן זֶה עַל דְּבַרֵּי רִשְׁי בַּכְּמָה רֵאיוֹת. וְעֵינִן בְּרִא"ם שֶׁם, מֵה שֶׁמֶתְרַץ קוּשִׁיּוֹת הַרְמַב"ן, אֲבָל הַקּוּשִׁיא שֶׁהִקְשָׁה רַבִּינוּ מִדְּבַרֵּי רִשְׁי פִּרְשֵׁת בֹּא, עֲדִיין לֹא מִתּוֹרֵץ בְּדַבְּרֵי (וּרְאִיהֶם זו לֹא נִזְכַּר בְּרַמְב"ן). וְע"ע בִּיפֶה תוֹאֵר (כ"ד פ, ו) מֵה שֶׁנִּדְחַק בִּישׁוּב קוּשִׁיּוֹת הַרְמַב"ן.

^א ברש"י (בא יב, ל): כִּי אִין בֵּית אֶשֶׁר אִין שְׁם מֵת. יֵשׁ שֶׁם בְּכוֹר, מֵת, אִין שֶׁם בְּכוֹר, גְּדוֹל שְׁבָבִית קְרוּי בְּכוֹר, שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים פט, כח) אֵף אֵנִי בְּכוֹר אֶתְנַהֵר. דְּבַר אַחֵר, מִצְרִיּוֹת מִזְנוֹת תַּחַת בַּעֲלִיָּהן וִיִּלְדוּת מְרוּוּקִים פֻּנוּיִם, וְהִיוּ לָהֶם בְּכוֹרוֹת הַרְבֵּה, פְּעָמִים הֵם חֲמִשָּׁה לְאִשָּׁה אַחַת, כָּל אֶחָד בְּכוֹר לְאִבּוֹ.

נב

אבל ביאור הענין, כי רק המתוקנים שבאומות היו גוררין מימות המבול ואילך, ולא המקוללים שבהם. והמצרים היו מן המקוללים שבאומות, כמבואר בפסוק כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא תַעֲשֶׂה.

נָאֵר אָבֵעֶר קֶעֶן זִיין, ס'איז געווען [רק] די 'מקוללים' שבהם. [היו פרוצין בעריות].

[ולכן אין ראייה ממצרים, כי] מַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם 'מקוללים' מכל האומות^{מב}.

אָבֵעֶר צווישן די מתוקנים [שבהם], זענען זיי נזהר געווען, [ווייל] ס'איז געווען איינגעפרעגט [אין זיין] דאָס ענין פונעם דור המבול.

נָאֵר בלעם איז דאָך ביי זיי געווען אַ גרויסער מענטש, [וכמו שאמר בלק] כִּי יִדְעָתִי אֵת אֲשֶׁר תִּבְרָךְ מִבְּרַךְ וְאֲשֶׁר תֵּאָר יִנָּאֵר [בלק כב, ו]. [וממילא] אַז 'ער' האָט פּוּרץ גדר געווען בפרהסיא, ער האָט אַזאַין עֲצָה געגעבן, איז עס געוואָרן נפרץ [אפילו] ביי די מתוקנים שבהם^{מג}. אַזוי מוז איך זאָגן פֿשֶׁט.

נג

אָבֵעֶר על כל פנים אפילו די אומות העולם זענען נזהר געווען [אף מחטא זה]. והראיה ביים דור המבול שטייט דאָך 'דער' חטא, [ואם כן כיון שאמרו חכז"ל שמימות דור המבול היו גדורים בעריות, מחמת פחד עונש דור המבול, אם כן היו זהירין גם מחטא זה].

נד

הקדמה ג: בעון עבודה זרה לא היו האומות גדורים מזה לאחר המבול כמו מעריות. ואף שבדור המבול היה גם חטא עבודה זרה, מכל מקום כיון שלהדיא בפסוק לא נזכר רק עניני עריות, על כן נזכרו רק מזה

ס'איז נאָר אַ חידוש, אין מדרש שטייט^{מז} אַז זיי האָבן געדינט די עבודה זרה אויכעט, דאָס דור המבול^{מח}. [ואם כן לכאורה קשה למה לא נגדרו האומות שלאחר דור המבול גם מעון עבודה זרה, כמו שנגדרו מעון עריות].

[נגאָר] פונדעסטוועגן אין פסוק [לפי פשוטו 'במפורש'] שטייט נאָר דער חטא^{מט}, [נשה] היה יותר מפורסם בגלוי, ועל כן נגדרו האומות רק מן העריות, כי עֶזְרָן זה היה יותר מפורסם אצלם בחטא דור המבול] [וכדלהלן סוף אות סד].

נה

ואפשר שעון עבודה זרה לא התפשט בדור המבול אצל כולם, משא"כ בעון עריות כולם נתפסו בוה. ולכן נזכר בפסוק רק זה [ומה שהפסוק מזכיר רק זאת, יש לומר] אפשר איז עס [חטא עבודה זרה] נישט אַזוי שטאַרק נתפשט געווען [בדור המבול]^{מו}, ווי 'דער' חטא. [ווייל] 'דאָס' איז נעבעך געווען ביי

^{מב} כמבואר בתורת כהנים ורש"י (אחרי יח, א). וכן מצינו שמצרים היו היותר גרועים מהאומות ונקראו שְׂטוּפִי זָמָה, כמבואר ברש"י (לך יב, יט. וירא כ, טו), ורמב"ן (וירא כ, ב). ורש"י ברמב"ן (לך יב, א) שכתב וז"ל: אולי היו הכנענים בדור ההוא שטופים בעבודה זרה, וגדורים מן העריות יותר מאנשי מצרים והפלשתים.

^{מג} הלשון כמתוקנים שבהם, וכמקוללים שבהם, הוא מהגמרא סנהדרין (לט:): רבי יהושע בן לוי רמי, כתיב (יחזקאל ה, ז) וְכַמְשָׁפְטִי 'הַגּוֹיִם' אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֶיכֶם לֹא עֲשִׂיתֶם, וְכִתִּיב (יחזקאל יא, יב) וְכַמְשָׁפְטִי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֶיכֶם עֲשִׂיתֶם. כמתוקנין שבהם לא עשיתם, כמקוללין שבהם עשיתם.

^{מח} בבראשית רבה (לא, ו): דבר אחר כי מִלְאָה הָאֶרֶץ חָמָס, אמר רבי לוי חָמָס זה עבודת כוכבים, חָמָס זה גילוי עריות, חָמָס זה שפיכות דמים. חמס זה עבודת כוכבים, שנאמר כי מִלְאָה הָאֶרֶץ חָמָס. חמס זה גילוי עריות, שנאמר (ירמיה נא, לה) חָמָסִי וְשֹׁאֲרֵי עַל כָּכָל. חמס זה שפיכות דמים, שנאמר (יואל ד) מִחָמָס בְּנֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר שָׁפְכוּ דָם נָקִי, חמס כמשמעו.

^{מט} ודורש כן מלשון הפסוק כי מִלְאָה הָאֶרֶץ 'חָמָס', דחמס זה עבודה זרה, עיי"ש. וכן בגמרא (עבודה זרה כג:) דרשו כן בפסוק 'וַתִּשְׁחַת' הָאֶרֶץ (נח ו, יא), דהוא לשון עבודה זרה, כדכתיב (ואתחנן ד, טו) פֶּן 'תִּשְׁחַתּוּן' וְעֲשִׂיתֶם לָכֶם פֶּסֶל תְּמוּנֹת כָּל סִמָּל. והובא ברש"י (נח שם).

^{מו} דגם ענין החטא של גזל הנזכר בפסוק כי מִלְאָה הָאֶרֶץ חָמָס, יתפרש לדרכינו להלן (אות נז-נט) דהכוונה על חטא זה.

יעדן^{מח}, אפילו נישט עובדי עבודה זרה. איבערדעם אין דור המבול [כתוב להדיא רק] פי השחית כל בשר את דרכו^{מט}.

נו

היוצא מזה: כי גם האומות היו זורקין בעריות מימות המבול, ובכללה שנוהרו גם מחטא זה, כיון שזה נזכר להדיא בפסוק אצל דור המבול

על כל פנים איז דאך אפילו צווישן די אומות העולם, די מתוקנים שבהם זיי האבן זיך אָפּגעהיטן - זעט דאך אויס - טאַקע פון 'דעם' חטא אויכעט. וואָרן אַז ס'איז געווען [מה שנגדרו מעריות מחמת יראתם] פון דור המבול, [הרי] אין דור המבול איז דאך געווען דער חטא הידוע, [אם כן] היו גדרים גם מחטא זה.

ס'איז טאַקע געווען זנות אויכעט [בדור המבול], אַזוי ווי ס'שטייט^{נא}. אָבער אין פסוק איז 'מבואר' אַת דרכו על הארץ, דאָס איז דער חטא הידוע^{נב}. [אם כן] שטייט אַרויס אין פסוק [אַז] דורך דעם איז געקומען דאָס [עונש] דור המבול, דורך דעם חטא. [וואס כן המתוקנים שבאומות היו נזהרים גם מזה, מימות דור המבול ואילך, עד שבא בלעם].

נד

הקדמה ד: מן דרוש שאמרתי בפרשת נח^{נא}

קושיא בפרשת נח: לכאורה יש סתירה בענין חטא דור המבול, בדפסוק אחד נאמר כי השחית כל בשר, ובפסוק אחר נאמר כי מלאה הארץ חמס, דהיינו "גול"

דאָס האָב איך שוין אַמאַל געזאָגט^{נב}, [לתרץ וואָס] מ'פרעגט דאך אַ סתירה, דאָ שטייט [שחטא דור המבול היה] כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ, און דערנאָכדעם שטייט אין פסוק [נח שם, יג] [שהמבול היה על] כי מלאה הארץ חמס, [ופירשו בגמרא (סנהדרין קח:)] ורש"י [נח שם] לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל. [אזוי] פרעגט מען אַ סתירה.

נח

ישוב הקושיא בפרשת נח: במהרש"א מכאן הגמרא דכל האוכל בלא ברכה גזול לכנסת ישראל, משום דעל ידי זה שאוכל בלא ברכה נתמעט השפע, ונמצא שגזול לכל ישראל

[נאָר] קען זיין, האָב איך געזאָגט. [על פי וואָס] די גמרא זאָגט^{נב} [ברכות לה:] כל הנהנה מן העולם הזה [בלא ברכה] כאילו גזול להקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל. זאָגט דער מהרש"א [לבאר] פאַרוואָס גזל'ט מען כנסת ישראל, מילא פון הקדוש

^{מח} מה שאין כן בדורות שלאחר המבול היה להיפוך, שבעבודה זרה נתפסו כולם, אבל בעריות היו המתוקנים שבהם גדורים, וכדלהלן בהמשך דרוש. [ועיין באות סא].

^{מח} וכלשון הכתוב כי השחית "כל בשר".

^{מט} כבזה מובן גם כן למה לא נזהרו האומות רק מעון עריות, כי זה היה החטא 'היותר נתפשט' שבדור המבול. [ועיין בהערה נב].

^{נא} בבראשית רבה דלעיל (בהערה מה).

^{נב} כמבואר בדברי חזו"ל (מסכת כלה ב, ד, ועוד), וברש"י (איוב כד, יח), וברבינו בחיי (נח ו, יב).

^{נב} והכוונה בהקדמה זו, נראה דהוא לתרץ למה לא נגדרו האומות לאחר המבול גם מן "הגזול", כמו שנגדרו מעריות. [ועיין לעיל הערה מו ומט].

^{נב} בס"ג נח תשט"ז (לשו"ק קכא, אות נא-סב). וכבר היה נדפס אז בחידושי תורה תשט"ז.

^{נד} בגמרא ברכות (לה:): אמר רבי חנינא בר פפא, כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גזול להקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל, [פירש"י: גזול להקב"ה, את ברכתו. וכנסת ישראל, שכשחטאו הפירות לוקין]. שנאמר (משלי כח, כד) גזול אביו ואמו ואמר אין פשע חָבֵר הוא לַאִישׁ מִשְׁחִית [פירש"י: אין פשע. ולפי שהוא מיקל, רואים האחרים ולמדו ממנו לעשות כן ליהנות מן העולם בלא ברכה, ולכן נקרא זה המיקל חבר לאיש משחית]. ואין אביו אלא הקדוש ברוך הוא, שנאמר (האזינו לב, ו) הָלוֹא הוּא אֲבִיךָ קִנְךָ. ואין אמו אלא כנסת ישראל, שנאמר (משלי א, ח) שְׁמַע בְּנִי מוֹסֵר אֲבִיךָ וְאֵל תִּשָּׁשׁ תוֹרַת אִמְךָ.

ברוך הוא, ווייל [קודם ברכה כתיב] לה' האָרץ ומְלוֹאֶהָ^{יב}, [אָבער מיט] וואָס גִּזְלִיט מען כנסת ישראל.

זאָגט דער מהרש"א^י, ווייל דאָרט וואו מ'מאַכט נישט קיין "ברכה" [על הפירות], איז מען מ'מעט די השפּעָה אין די פירות, [און] אַז די השפּעָה פעלט, פעלט עס פאַר'ן כלל ישראל, גִּזְלִיט מען עס [מכנסת ישראל].

נט

והנה גם ע"י חטא הידוע מתמעט השפע כמבואר בספרים, ונמצא דגם עָן זה נקרא בשם "גזילה", ועל זה נאמר מְלוֹאֶה האָרץ "חֶמֶס". ונמצא דפסוק זה הוא ענין אחר עם הפסוק כי השְחִית כָּל בְּשָׂר

איבערדעם קען זיין [דעוה כוונת הפסוק] מְלוֹאֶה האָרץ חֶמֶס.

[דהנה] ס'שטייט דאָך [אַז] דער חטא הידוע נעמט צי די שפּע פון דער וועלט. מסטרא דקדושה איז די השפּעָה אַזוי מצומצם, דורך דעם חטא הידוע.

אַזוי ווי ס'שטייט אין ישמח משה^{יג}, טייטשט ער "ירד" יִרְדְּנוּ בַּתְּחִלָּה "לְשֹׁכֵר אֶכָּל", [שע"י פגם הברית קודש ח"ו נחסר מנין רי"ד, וזה גורם "לְשֹׁכֵר אֶכָּל" שממעט שפע הפרנסה].

ממילא דורכדעם ווערט דאָך באַ'גִּזְלִיט די גאַנצע וועלט. איבערדעם איז מְלוֹאֶה האָרץ חֶמֶס.

[ונמצא דפסוק כי מְלוֹאֶה האָרץ חֶמֶס, הכוונה על אותו חטא עצמו שבפסוק כי השְחִית כָּל בְּשָׂר].

ס

ישוב עוד קושיא בפרשת נח: המפרשים הקשו על לשון 'מְלוֹאֶה האָרץ חֶמֶס, שכולם היו גולגים, דאס כן מי היה הנגול. ולדרכינו אתי שפיר, כי לא מיירי מן גול ממש, רק מחטא זה שבו נתפסו כולם

ממילא מיט דעם האָב אין פאַרענטפערט [גם קושיא אחרת] וואָס זיי פּרעגן דאָרטן די מפרשים^{יח} [על לשון הפסוק] 'מְלוֹאֶה האָרץ חֶמֶס, האָט דען 'עדער' גע'גִּזְלִיט, ס'מוז דאָך זיין אַ 'נגִּזְלִיט' אויכעט.

אָבער [לדרכינו אתי שפיר, כי] אויף אַזאַ בחינה [של המעטת השפע מחמת עונותם], איז 'עדער' [געווען] אַ גִּזְלִיט. מ'נעמט צי די שפע בכלליות, פון דער גאַנצער וועלט. [עד כאן ממה שאמרתי בפרשת נח].

^{יב} כמבואר שם בגמרא ברכות (לה): אמר רב יהודה אמר שמואל, כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה, כאילו נהנה מקדשי שמים, שנאמר לה' האָרץ ומְלוֹאֶהָ. רבי לוי רמי, כתיב לה' האָרץ ומְלוֹאֶהָ, וכתיב השָׁמַיִם שָׁמַיִם לה' והָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם, לא קשיא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה.

^{יג} במהרש"א (ברכות לה): לא קשיא כאן קודם ברכה כו'. וְעֲנִינוּ, כי הכל ברא לכבודו, ליתן לו כבוד מעין ברכותיו, אבל ליהנות בלא ברכה אין כאן כבודו, ועדיין שלו הוא. ומה שפירש"י גבי כאילו גזול להקב"ה את 'ברכותיו' כו', אינו צריך, אלא גזול ממש להקב"ה 'אותו דבר' שאוכל ונהנה ממנו, דקודם הברכה שלו הוא. ולגבי "כנסת ישראל" צריך לפרש כן, שגזול ברכתו, שהפירות לוקים כפירש"י. וכהאי גוונא אמרינן בסוף

פרק ב' דמסכת סוטה (מח). משחרב בית המקדש לא ירד הָטָל לברכה וניטל טעם הפירות כו', כי הברכות מורידין שופר הברכה מלמעלה על הפירות שמברכים עליהן וכו'. ולכן דרשו גזול אביו [זה] הקב"ה, דגזולו ממש, דקודם הברכה היה של הקב"ה כדכתיב לה' האָרץ וגו', ואמו [זה] כנסת ישראל, שגזול מהם שלא ירד טל לברכה על אותו מין שאוכל בלא ברכה כדלעיל וכו'. וכמו כן באינו מברך על דבר הנהנה, הוא מפריד ומשחית שפע הקדושה והברכה לכנסת ישראל מאביהם שבשמים וכו'.

^{יח} בישמח משה (פרשת מקץ): וְיֵאמְרוּ בִּי אֲנִי יִרְדְּנוּ בַּתְּחִלָּה לְשֹׁכֵר אֶכָּל. נראה לי על פי שיוסף אמר להם שהם חשודין בעריות (בראשית רבה פד, ז). ויתכן שלא עברו עבירה ח"ו, אלא שלא נדמו בבחינה זו ליוסף שומר הברית, והבן. והנה מזה בא מיעוט השפע. והנה איתא בזהר (תיקוני זוהר דף סו). דבשומר הברית שם ש-ד"י מְלָכֵר (314), ובאינו שומר הברית ס"מ מְלָכֵר (100), עד כאן. הרי נחסר רי"ד (214), אותיות "ירד". והיינו "קב"ה, יִרְדְּנוּ, שחסרנו וירדנו מנין ירד, בַּתְּחִלָּה לְשֹׁכֵר אֶכָּל, מזה הוי תחילה וראשית לשאר דברים המעכבים שפע המזון וכו'..

^{יח} עיין בס"ג נח תשט"ז הנ"ל (אות נג) שציין רבינו זה בשם האור החיים הקדוש, עיי"ש שהקשה כעין זה.

סא

תמצית ההקדמות לשוב קושיא ה

בדרות שלאחר המבול היו האומות גדורים מן העריות, אבל בעבודה זרה נתפסו כל האומות

היוצא לנו מזה, אז דער חטא פון דור המבול איז געווען דער חטא הידוע, און די אומות העולם 'די מתוקנים' זענען אויך נזהר געווען [לאחר המבול].

נאָר 'עובדי עבודה זרה' זענען זיי דאָך אַלע געווען, אַלע אומות.

דאָס איז געווען דער טעות [נאָך] פון דור אנוש^ט.

סב

[ובפרט כן] ס'איז געווען איידער מ'האָט מבטל געווען יצרא דַעבּוּדָה זָרָה^ו, [נועדיין

היה היצר חזק מאוד בזה].

[והראיה כן] אפילו 'צווישן אידן' איז שווער געווען [להתגבר נגד יצרא דעבודה זרה.

דאָף] זיי זענען געווען שומרי תורה ומצות מיט 'מסירת נפש'^{כו}, און ס'איז זיי 'דאָך']

שווער געווען פּוֹרֶשׁ צו זיין פון די בחינה [פון] עבודה זרה.

[ולא שכפרו בה' ח"ו, אלא היה] אויף אַזאַ מאָדע [בחינת עבודה זרה] וואָס כ'האָב פריער

געזאָגט (באות מ) פון אור החיים הקדוש^{כז}, אַז זיי האָבן גערעכנט ס'האָט אַ השפּעה [מן

השמים, שיוירד למטה על ידי זה].

סג

שוב קושיא ה (באופן ראשון)

ברש"י בפרשתו: דרבדי לְשֹׁבֵר אֶת הָאָזֶן מִדְּמִין אֶת הַבּוֹרָא כְּכִיכּוֹל לְמוֹשְׁגִים הַמְּצוּיִים בְּבִרְיוֹת,

אף שאין שָׂרָף אֵלָיו. והרי דרבדי שיכנס הענין בלב השומע, תולין אף דבר גדול בקטן

איבערדעם קאָן זיין, דאָס איז דער פֿשֿט אין די מְכִילתָא [דהעובד ע"ז כאילו מנאף].

[דהנה] רש"י זאָגט^{כז} [בפרשתו, בפסוק] וַיַּעַל עֶשְׂאוֹ כַּעֲשֵׂן הַכֹּהֵן, איז עס דען 'נאָר'

געווען כַּעֲשֵׂן הַכֹּהֵן, [והלא כתיב וְהָיָה בַעַר בְּאֵשׁ "עַד לֵב הַשָּׁמַיִם"]. ווי קאָן מען צוגלייכן

הקב"ה [לבריותיו], ווער האָט דען געגעבן דעם כח פאַר עֶשְׂן הַכֹּהֵן, נאָר הקב"ה.

^{טז} ואף שבדורות הראשונים של דור אנוש ודור המבול עדיין לא נתפסו כולם בזה [עיי' לעיל בהערה מט], מ"מ בדרות שלאחר המבול נתפשט טעות זה בכל העולם, וגם נתרדרר יותר לשכוח לגמרי מה'.

וכמבואר בדברי הרמב"ם (עבודה זרה א, ב), דלאחר שהביא ענין טעות דור אנוש (וכמובא לעיל בהערה לא) כתב

עוד וז"ל (במקוצר): ואחר שארכו הימים [לאחר דור אנוש] עמדו בבני האדם נביאי שקר וכו', והתחילו כוזבים

אחרים לעמוד ולומר שהכוכב עצמו לא הגלגל או המלאך דיבר עמהם ואמר להם עבדוני בכך וכך וכו', ופֿשֿט

דבר זה בכל העולם לעבוד את הצורות בעבודות משונות זו מזו ולהקריב להם ולהשתחוות.

וכיון שארכו הימים [עוד יותר] נשתכח השם הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם ולא הכירוהו, ונמצאו

כל עם הארץ הנשים והקטנים אינם יודעים אלא הצורה של עץ ושל אבן וההיכל של אבנים שנחנכו מקטנותם

להשתחוות לה ולעבדה ולהשבע בשמה, והחכמים שהיו בהם כגון כהניהם וכיוצא בהן מדמין שאין שם אלוך

אלא הכוכבים והגלגלים שנעשו הצורות האלו בגללם ולדמותן, אבל צור העולמים לא היה שום אדם שהיה

מכירו ולא יודעו אלא יחידים בעולם כגון חנוך ומתושלח נח שם ועבר, ועל דרך זה היה העולם הולך ומתגלגל,

עד שנוולד עמודו של עולם והוא אברהם אבינו.

כיון שנגמל איתן זה התחיל לשוטט בדעתו וכו' עד שהשיג דרך האמת וכו', התחיל להודיע לעם שאין

ראוי לעבוד אלא לאלוה העולם וכו', והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה עד שהגיע

לארץ כנען והוא קורא וכו', היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירהו לדרך האמת, עד שנתקבצו אליו

אלפים ורבבות, והם אנשי בית אברהם וכו', וחבר בו ספרים והודיעו ליצחק בנו וכו' ויצחק הודיע ליעקב

ומינהו למלד, וישב מלמד ומחזיק כל הנלוים אליו, ויעקב אבינו למד בניו כולם וכו' והיה הדבר הולך ומתגבר

בבני יעקב ובנלוים עליהם ונעשית בעולם אומה שהיא יודעת את ה' וכו'.

^ו דהנאנשי כנסת הגדולה (לאחר חורבן בית ראשון) ביטלו יצרא דע"ז, כמבואר בגמרא יומא (סס:).

^{כו} עיי' בזה ביואל משה (מאמר א, סימן קכח וסימן קלא) לענין אחאב.

^{כז} וכמו שהיה בדור אנוש, ולא כמו שהיה אצל האומות בדרות שאחר זה, ששכחו לגמרי מה' ועבדו רק עבו"ז.

און אזוי דער [פסוק] (תהלים צג, ד) מְקַלֵּוֹת מִמֶּי רַבִּים אֲדִירִים וּגְו' אֲדִיר בְּמָרוֹם [ה']. ווער האָט דען געגעבן אַ כח פֿאַר דעם [מײַם רַבִּים, ואתה מדמהו לבריות].

[וכן מצינו] (הושע יא, י) קוֹלוֹ בְּאֶרְצָהּ יִשְׂרָאֵל, [און] ווער האָט דען געגעבן אַ כח [לְאֶרְצָהּ].
[נאָר] זאָגט דאָךְ רש"י, דִּי אֵלֶּע 'דִּמְיוֹנוֹת' [מה 'שדמין' אותו לבריות] זענען לְשִׁבְרִי^{סד}
אֶת הָאָזֶן [מה שהיא יכולה לשמוע], ווייל דעם 'זעט' מען [בעיני בשר], דעם 'ווייסט' מען,
מ'איז געוואוינט [צו דעם. ולכן] אויב וויל מען מִסְבִּיר זיין, איז מען מִסְבִּיר [לדמות] פון
דעם בורא כל עולמים כח צו די זאכן פון "דעם עולם" וואָס מ'איז מוֹרְגֵל, כּאָטשיג
ס'איז נישט קיין דְּמִיוֹן [ווערן לכתו יתברך, הלא] יענעס ענין דאָס איז אַסאַךְ שטאַרקער,
ס'איז נִיטאַמאַל אין דער בחינה [וסוג כלל, שיוכלו אף לדמות לזה. נאָר] מ'איז עס מִסְבִּיר
[באופן כזה] לְשִׁבְרֵי אֶת הָאָזֶן.

[והיוצא מזה, כי כשנצרך לאיזה ענין כדי לְשִׁבֵּר אֶת הָאָזֶן, את תולין אף דבר גדול בדבר קטן, כדי
שיכנסו ויובנו הדברים בלב השומע].

סד

ולכן תלו עון עבודה זרה בעון ניאוף, אף שהיא חמורה יותר.
כי בניאוף היו גורוין יותר, וכבר היה מקובל בעיניהם לדבר מכוער

איבערדעם קאָן זיין [לבאר כעין זה מה שתולה המכילתא עון עבודה זרה בעון ניאוף, שהוא
קטן ממנו].

[דהנה] אין חטא פון ניאוף זענען זיי נישט געוואוינט געווען, ווייל זיי זענען דאָךְ
נזהר געווען דערויף פון דור המבול אָן, אפילו די אומות העולם, [על כל פנים] די
מתוקנים [שבהם].

אַבער עבודה זרה [לא היו גורוין מזה כלל, אפילו המתוקנים שבהם. ובפרט מלעבוד
'בשיתוף', כי] 'פֿאַר' מתן תורה איז דאָךְ גאַרנישט געווען דער [צייוי פון] לֹא יִהְיֶה לָךְ
[אַלֵּהִים אֲחֵרִים 'על פני', שהוא אזהרה על השיתוף^{סה}. ונמצא] זיי זענען גאַר נִיטאַמאַל געווען
מִצָּדָה, [די אזהרה פון] אַז מ'זאַל עפעס 'מִשְׁתָּף' זיין [עם עבודת המקום] איז נאָכנישט
געווען קיין ציווי.

ובפרט [כי] די עבודה זרה איז דאָךְ געווען 'נפרץ' [אצלם אף בלא שיתוף], ס'איז
געווען אַ יצרא דעבודה זרה.

[משא"כ מחטא ניאוף היה המתוקנים שבהם נזהרים בזה], וואָרן ביים דור המבול זאָגט
דאָךְ אויך דער פסוק דאָרטן דאָךְ אַרויס בפירוש אַז דער עונש איז געווען וועגן חטא
הידוע, [והיה מפורסם כך אצלם, און ממילא האָט מען דאָס מער 'געוואוסט' [ליזהר בזה].

סה

איבערדעם אויף לְשִׁבְרֵי אֶת הָאָזֶן [תולין אף דבר גדול בקטן, ולכן] ווייל 'דעם' [האזהרה
מניאוף] איז געווען 'פריער' [שוין איינגעפרעגט, און] 'דעם' [האזהרה מעבודה זרה אפילו

^{סד} בפסוק (יט, יח) וְהָרַסְנוּ עֵשָׂן כְּלוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' בָּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׂנוּ כְּעֵשָׂן הַכֶּבֶשֶׂן, כתב רש"י: יכול
כֶּבֶשֶׂן זה ולא יותר, תלמוד לומר [ואתחנן ד, יא] [וְהָקִיר] בְּעַר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם. ומה תלמוד לומר כֶּבֶשֶׂן, לְשִׁבֵּר
אֶת הָאָזֶן מה שהיא יכולה לשמוע, נותן לבריות סימן הניכר להם. כיוצא בו (הושע יא, י) [אֲחֵרֵי ה' יִלְכֹּן] בְּאֶרְצָהּ
יִשְׂרָאֵל, וכי מי נתן כח בְּאֶרֶץ אֵלָּא הוּא, והכתוב מושלו בְּאֶרְצָהּ, אלא אנו מְכַנִּין וּמְדַמִּין אותו לבריותיו, כדי לְשִׁבֵּר
אֶת הָאָזֶן מה שיכולה לשמוע. וכיוצא בו (יחזקאל מג, ב) [וְהָיָה כְּבוֹד אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל בָּא] וְקוֹלוֹ בְּקוֹל מִמֶּי רַבִּים, וכי מי
נתן קול למים, והלא הוא, ואתה מְכַנֶּה אותו לְדַמּוֹתוֹ לבריותיו, [אלא] כדי לְשִׁבֵּר אֶת הָאָזֶן.

^{סד} פירוש: להסביר.

^{סה} וכדלעיל אות כב בשם הסמ"ג.

בשיתוף] איז דאך געווען 'אויפדאָסניי', אָנגעהויבן דעמאָלטס מתחילה. איבערדעם האָט מען דאָס מַדְמָה געווען צו ניאוף, [שהוא] דעס וואָס מ'האָט געוואוסט פון 'פריער' ¹⁰.

[ועל כן] כאָטשיג עבודה זרה איז נאָך האַרבער [אפילו מעריות], פונדעסטוועגן זאָגט ער אויף דעם, זאָגט ער אין די מכילתא דאָס לשון, אַז דאָס איז איינס קעגן דאָס אַנדערע [לא תנאף כנגד לא יִהְיֶה לָךְ, לומר שהעובד 'עבודה זרה' מעלה עליו הכתוב 'כאילו מנאף' תחת המקום].

סו

[ובזה מוכן גם דברי רבי עקיבא במכילתא (לעיל אות יא), שאמר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי, זו ברית "מילה ועבודה זרה", ונקט תרומיהו כחדא. כי ה' ב' בְּרִיתוֹת נכתבו בלוחות זה כנגד זה, להורות שזה נחשב כזה].

סז

ישוב קושיא * (לפי אופן הראשון)

[ויתיישב בזה מה שפירשנו לעיל בדברי המדרש רבה ואתחנן, שאמר הקב"ה לישעיה בְּטָרִם תְּבֹא הַשְּׁמַעְתִּיךָ, כי הזהרתי את ישראל על הרחקת עבודה זרה, עוד טרם קבלת התורה. אשר לדרכינו קאי זה על האזהרה שבפסוק וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי, לדעת רבי עקיבא הוזהרו בזה על ברית מילה "ועבודה זרה". דלכאורה עדיין יקשה, דהלא לפי זה לא היתה אזהרה ההוא על עבודה זרה לבד, רק גם על ברית מילה, ומלשון המדרש רבה שם משמע שהיתה אזהרה מיוחדת על עבודה זרה דייקא, (וכמו שהקשינו בקושיא י' על תירוץ המפרשים שפירשו דברי המדרש רבה על אהזרת ז' מצות שנצטו ישראל 'במרה'). אבל לפי האמור ניחא, דכיון שב' מצות אלו מכוונים זה כנגד זה, והעובד עבודה זרה הוא כמנאף וכפוגם בבריתו ח"ו, אם גם באזהרת שמירת ברית מילה נכלל אזהרה על שמירת ברית עבודה זרה, והכל ענין אחד] ¹⁰.

סח

הקדמה לישוב קושיא ה (באופן שני)

חלק גדול מאותן שעבדו עבודה זרה, התחילה הפירצה שלהם בשביל עון ניאוף. כי היתה כוונתם בעבודה זרה כדי לפרוק עול שמים מעליהם, ולא יפריעו אותם בהרחקת עריות

אָדער אפּשר [לומר באופן אחר, דכוונת המכילתא הוא] אַזוי ווי די גמרא זאָגט אין סנהדרין, יודעין [היה] - אין דף ס"ג (כ"ב), - יודעין היו שאין בעבודה זרה ממש, אלא שעבדו עבודה זרה [כדי] להתיר להם עריות ¹⁰. ס'איז בשביל עריות. [כי כשיפרקו עול תורה] אַזוי אַרומער וועט מען נישט האָבן קיין עֶצָה צו זיי [למונעם במורא בית דין], וועלן זיי דורכדעם קאָנען חלילה עובר זיין אויף עריות.

ממילא [נמצא כי] עובדי עבודה זרה, איז דער מָכֵן געווען - דורך אַ גרויס טייל עובדי עבודה זרה - וועגן עריות.

¹⁰ וכבר היה מקובל זאת בעיניהם למעשה מכוער ונתרחקו הימנה. מה שאין כן מעבודה זרה שלא היה מרוחקין כל כך מקודם, כי לא היה מושגת אצלם כל כך כובד החטא, מחמת הסתת היצרא דע"ז שהיה שולט אז, על כן תלה הכתוב לדמות העובד ע"ז כאילו מנאף, אף שבאמת חמור ממנה, כדי לשבר את האוזן מה שהיא יכולה להביין לפי ערך השגתה. (דברי יואל).

¹⁰ ואין להקשות דהלא גם ברית "שבת" נכלל באזהרה זו. חזא דזהו רק לדעת רבי אליעזר במכילתא. אבל לדעת רבי עקיבא נכלל בזה רק מילה ועבודה זרה.

ועוד כי הלא גם השבת הוא מכון נגד הרחקת עבודה זרה בזה, כי אות הוא על חידוש העולם, והוא יסוד האמונה בהנהגת ה' אחד. ולכן המחלל שבת הוא כמומר לכל התורה, וכעובד ע"ז. וכן אמרו כל השומר שבת כהלכתו, אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחליץ, כמו שמבואר בספרים.

¹⁰⁰ ופירש"י: להתיר להם עריות כפרהסיא. שהיה יצרן תקפן על עריות, אמרו נפרק כל עול תורה מעלינו ואל יוכיחונו על העריות.

סט

וכמו שרואין גם היום כי כל כתות המהרסים מתחילין בעונות כאלו של יצרא דעריות, שנפשו של אדם מחמדתן
אזוי ווי מ'זעט צו בעונותינו הרבים, [אז] די אַלע פירצות הדור הייבן זיך אָן מיט
דעם, מיט תערוכות אנשים ונשים, מיט דעם ציט מען צו.
ווייל דעם איז [יצרו גדול], אזוי ווי די גמרא זאָגט רובן בַּעְרִיּוֹת^{סט}, ווערן נכשל
דערניצן.

דאָס איז פון די גרעסטע, איינס פון די גרעסטע נסיונות, ביי רוב וועלט. [דאָס איז]
פון די שטאַרקסטע, פון די שטאַרקסטע תאוות.
איבערדעם מיט דעם כח, אַז מ'איז 'דאָס' מתיר, מ'מאַכט אין 'דעם' פריצות, ציט
מען צו נַעֲרִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, און מיט דעם כאַפֿט מען אַרײַן די וועלט. אזוי ווי מ'זעט ביי
די אַלע אַרגאַניזאַציעס^ט מרישא לסיפא.

ע

ישוב קושיא ה (כאופן שני)

ולכן אמרו דהעובד עבודה זרה כאילו מנאף, כי אחד מביא לחבירו, שע"י פריקת עול
בעון עבודה זרה בא בקל לניאוף, וע"י החמדה להתיר עריות בא לעבוד עבודה זרה

איבערדעם זאָגט ער דער מַכִּילַתָּא, [אז] עובדי עבודה זרה איז כאילו, אזוי ווי אַז
מ'איז עובר אויף לא תנאף. פאַרוואָס, ווייל 'דאָס' ברענגט טאַקע צו 'דעם', דער מְכַנֵּן
איז וועגן 'דעם'.

ס'איז טאַקע [המודה בעבודה זרה] כאילו כופר "בכל התורה כולה", [ווי] ס'איז
געדרינגען פונעם פסוק^{סט}. אָבער 'דעם' [חטא הניאוף] איז טאַקע 'בפועל' [שעל די עבודה
זרה בא לזה, וכן על ידי החמדה להתיר עריות בא לעבוד עבודה זרה]. ס'ברענגט צו דעם אויפן
אַרט תיכף [שהלא המְכַנֵּן הוא לכך].

^{סט} עיין בגמרא בבא בתרא (קסה). דשם איתא הלשון אמר רב יהודה אמר רב, רוב בגזל, 'ומיעוט' בעריות, והכל
באבק לשון הרע. אמנם בספה"ק תולדות יעקב יוסף (פרשת תצא, ד"ה וכוה יובן ש"ס דר"ה) מביא מספר עוללות
אפרים שגרס במימרא זו "רובן בעריות" ומיעוטן בגזל.

והרמב"ם כתב (איסורו ביאה כב, יח-יט): אין לך דבר בכל התורה כולה שהוא קשה "לרוב העם" לפרוש אלא
מן העריות וכו'. ואמרו חכמים (חגיגה יא): גזל ועריות נפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן וכו'. ועוד אמרו
חכמים, רוב בגזל "מיעוט" בעריות והכל באבק לשון הרע. עכ"ל. וכן הוא בטור אבן העזר (סימן כה). ועיין
בפרישה (שם, ב) מה שכתב ליישב דברי הרמב"ם שנראה לכאורה כסתירה מרישא לסיפא, וכן בכרכי יוסף (שם),
בשם הגהות התור"ט.

ועיין עוד בבניה לעתים (באמצע דרוש ס"ד, המיוסד על מימרא זו) כתב וז"ל: ואולם החלק הב' שאמר "ומיעוט"
בעריות, נראה שהיה צורך דינו בדורות ההם, אבל בזמן הזה נוכל לומר בטח "רוב" בעריות. כי הוא מבואר
שאין איסור העריות תלוי בלבד בפועל המגונה, אבל יש כמה דברים נכנסים באיסור זה וכו', ודבר זה ודאי צריך
תיקון גדול [ועי"ש באורן]. (כל זה מהג"ח בקונטרס דברות קודש לשוכבי"ם).

^ט עיין לקמן אות עט, ובהערה עד.

^{טא} בספרי פרשת שלח (פיסקא ה): מנין אתה אומר שכל המודה בעבודה זרה כופר בעשרת הדברות, תלמוד לומר
(שלח טו, כב) [וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה] אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה. ולהלן הוא אומר (יתרו כ, א) וידבר
אלקים את כל הדברים האלה לאמר. מנין אף במה שנצטוו משה, שנאמר (שלח שם, כב) אַתָּה כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה'
אֱלֹהֶיךָ בְּיַד מֹשֶׁה. מנין אף במה שנצטוו נביאים, שנאמר (שם) מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה'. ומנין אף במה שנצטוו
אבות, תלמוד לומר (שם) וְהִלָּאָה לְדֹרֹתֶיכֶם וכו'. מגיד הכתוב שכל המודה בעבודה זרה כופר בעשרת הדברות
ובמה שנצטוו משה ובמה שנצטוו הנביאים ובמה שנצטוו אבות, וכל הכופר בעבודה זרה מודה בכל התורה.

ובספרי פרשת ראה (פסקא ב): [והקללה אם לא תשמעו אֶל מִצְוַת ה' אֱלֹהֵיכֶם] [סְרַתְּם מִן הַדֶּרֶךְ (ראה יא, כה) מדרך
חיים לדרך מות. מן הדרך אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוָה אֲתֶכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים (שם), מכאן אמרו כל המודה
בעבודה זרה כופר בכל התורה כולה, וכל הכופר בעבודה זרה כמודה בכל התורה כולה.

עא

ישוב קושיא י' (לפי אופן השני)

[וגם לדרך זה מובן גם כן דברי רבי עקיבא במכילתא (דלעיל באות יא), שאמר ושמרתם את בריתי, זו ברית "מילה ועבודה זרה", ונקט תרומיהו כחדא. כי אלו הב' בריתות תלויים זה בזה, כי ההעברה ח"ו על אחד מהם גורם לעבור ח"ו גם על חברו.

וכן יתיישב מה שפירשנו בדברי המדרש רבה ואתחנן בענין אזהרת ע"ז קודם מתן תורה, דהכונה על אזהרת ושמרתם את בריתי, שלא יוקשה דאין זה אזהרה המיוחדת רק לע"ז, דהלא נכלל בזה גם אזהרת ברית מילה. דלפי דרכינו נמצא דשמירת הברית וענין הרחקת עבודה זרה, תלויים זה בזה ואחד מביא לחבירו ח"ו, ואם כן גם באזהרת ברית מילה נכלל אזהרה על ברית עבודה זרה, והכל ענין אחד].

עב

היוצא מזה לענינינו בתיקון של ימי השוכבי"ם:

אָבער יהיה איך שיהיה, וויאזוי כ'וועל זאָגן פֿשט אין לשון המכילתא, [הרי עכ"פ יוצא] האָט מען 'דאָס' געשטעלט אין די לוחות, אין די עשרת הדברות, לא יִהְיֶה לָךְ מיט לא תנאף איינס קעגן דאָס אַנדערע, מ'האָט דאָס געמאַכט איינס.

עג

[והנה] אין דעם לא תנאף - ווי די גמרא זאָגט - ליגט דאָך דער חטא הידוע (כדלעיל אות מח), [ווי] מ'דַרְשֵׁנִט דאָך פון לא תנאף. [ולכן גם חטא זה גורם ח"ו לדיעות ומחשבות שהם נגד האמונה]. (וכדלקמן אות עה).

ממילא זעט מען אַז 'דאָס' בעוונתו הרבים, דאָס ברענגט צו אַלע פירצות.

עד

איבערדעם [צריכין להתאמץ בכל עוז] מ'זאָל האָבן די זכיה אַז מ'זאָל פאַררעכטן [העבר, און] מ'זאָל גוֹדֵר גוֹדֵר זיין [על 'העתיד'], ביי יעדער איד [לפי תכונת נפשו] וואו מ'דאַרף האָבן גדרים וסייגים, גדרים וסייגים אַז מ'זאָל נישט 'אַריינפאַלן' [אין] נכשל ווערן אין דעם חטא.

מ'זאָל די זכיה האָבן נאָך מתקן צו זיין.

[שהרי] דאָס נעמט צי די כוחות השפע פון אידן, ברוחניות ובגשמיות. (וכבאות נט).

עה

דער בורא כל עולמים האָט אָנגעזאָגט 'פאַר' קבלת התורה, פאַרדעם ושמרתם אַתְּ בְּרִיתִי [זו ברית מילה, כדי שתזכו לקבלת והשגת התורה, ונכלל בזה נטירת הברית שהוא בכלל הציווי דלא תנאף], און דורכדעם איז לא יִהְיֶה לָךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים [שכנגדו בלוחות הוא לא תנאף]. דורכדעם איז לא יִהְיֶה לָךְ.

[ווייל] דער אמת, איינס ברענגט דאָס אַנדערע, דורך דעם [חטא] פאַלט מען אַרײַן אין אַזעלעכע מחשבות [של עבודה זרה וכפירה. וכן ע"י עבודה זרה באים לידי עריות, וכדלעיל (אות סח-ע)].

[ועוד כן] חלילה אַז מ'גיט אַוועק די השפעה פון הקדוש ברוך הוא פאַר אַן אַנדערן, איז בחינת אֱלֹהִים אֲחֵרִים. [ולכן ב' דברות אלו הם כתובים זה כנגד זה] ^{כב}.

^{כב} ובענין זה יובן מה שהוסיף רבינו לעיל כמ"פ שגם חטא זה הוא בכלל עריות, אף שלעצם הדרוש בישוב קושיא ה' לא היה צריך לזה, כי הלא המכילתא מיירי מעין ניאוף ממש. אבל הכוונה בזה נראה דהוא עבור מסקנת רבינו כאן, לבאר דמה שבלוחות מכוונים ב' דברות אלו זה כנגד זה, הוא שייך גם לענין חטא זה. כי אלו הם השני דברים הנזכרים בפסוק וְלֹא תִתּוּר אַחֲרַי לְבִקְךָ זו מינות, וְאַחֲרַי עֵינֶיךָ זו זנות (כמבואר בגמרא ברכות יב:), הם גורמים אחד לחבירו, ושע"כ צריך להזהר מהם ביותר. וכמבואר בדברי רבינו בכ"מ.

עו

הקדמה לשוב קושיא ד

ע"י העבודה שעובדן לעבדו, ניתוסף לה הויה וכן מצד הסטרא אחרא

דער אור החיים הקדוש טייטשט^ע, לא "יהיה לך" אלהים אחרים. זאגט ער, מיט דעם וואָס מ'דינט די עבודה זרה, [מיט דעם] איז מען זי מ'הנה, מ'גיט איר גאָר אַן אַנדערן כח [ווי פון פריער], זי 'באקומט' פון דעם אַ כח.

פון דעם זעט אויס, די עבודה זרה אַליין, ס'האָט דעך עפעס אַ כח געהאַט, אַ כח השפעה [מצד הסטרא אחרא, ומדבריו יוצא כי זה בא] מיט דעם וואָס מ'האָט זי געדינט.

איבערדעם [הזהיר הכתוב] לא "יהיה" לך, זאָלסט איר נישט געבן קיין 'הויה', לא "יהיה" לך, זאָלסט עס נישט מאַכן, ס'זאָל נישט 'ווערן' [על ידך].

מיט דעם וואָס דו וועסט עס 'דינען', וועסטו דאָס 'מ'הנה' זיין, דו וועסט עס געבן אַ כח, פאַר די עבודה זרה.

עז

וכן בכל העונות מוסיפין כח בקליפות, ולכן יש לזה השפעה וכן המפתח

און אזוי זענען די אַלע עֲנוֹת.

מיט דעם וואָס מ'טוט עס, באקומט דאָס אַ כח.

איבערדעם זעט מען ס'האָט אַ השפעה, איבערדעם זעט מען ס'האָט אַ כח און ס'איז מ'פּתח די וועלט.

עח

וכמו שרואין היום בכח היצרא דמיונת, שהוא חזק עתה כמו היצרא דעבודה זרה בימים ההם

אזוי ווי מ'זעט בעוונתו הרבים היינט.

אזוי ווי ס'איז געווען "אמאָל פאַרצייטנס" יצרא דעבֹדָה זָרָה, אזוי איז "היינט" יצרא דמינות, [ומזה בא] די אַלע כוחות [הכפירה] וואָס ס'פאַרפירט די וועלט בעוה"ר.

עט

היוצא מזה לענין מצב דורינו:

בעוונתו הרבים, אין דעם לעצטן דור בעיקבא דמשיחא האָב מיר די שווערסטע ביטערע נסיונות, פון דעם גודל פירצות הדור, דער גודל פירצות הדור פאַרפֿע כּנפֿות הָאָרֶץ, מסוף העולם ועד סופו. און דעם פירצות און די תערובות וואָס מ'האָט אויף אופנים שונים, אויף אופנים שונים.

און אַסאַך מאָל, ביי רוב העולם איז שוין געוואָרן, בעוונתו הרבים איז שוין געוואָרן גאָר אַ מצוה די אַלע תַּעֲרֹבוֹת'ער וואָס זיי ברענגען צו פֿל מִיני חטאים, מ'טוט עס שוין גאָר לשם מצוה^ע. אזוי ווייט [הוא הירידה].

ממילא, אפילו די אידן וואָס זיי ווילן זיך היטן, האָבן אויך גרויסע נסיונות^ע, [אז]

^ע באור החיים הקדוש (יתרו כ, א): עוד ירצה לומר, כי כל עבודה זרה שבעולם, אין פעולת העובד פועלת הַדְּרָגָה בנעבד לעשותו אלהים, כאשר תַּעֲשֶׂה פעולת איש ישראל, כי נותן כח גדול בבחינת הרע, וכופה חס ושלום בחינה המעולה לפני בחינת הרע רחמנא ליצלו, והוא אמרו לא יהיה לך' אלהים, פירוש הויה שלך תעשנו אלהים. - עוד ירצה, כי באמצעות העובד הוא ממציא הויה אחת שהיא [נקראת] אֱלֹהִים, מה שלא היה כן קודם.

^ע הכוונה נראה על כי הרבה אַרגאָנאָציעס שמצד הסטרא אחרא (מכתות הציונים והמורח) עשו כמה פעמים כינוסים בתערובות, כדי להמשיך יצר העם אליהם, והכל תחת התירוץ שעל ידי זה מצילים את ההמון מידי המיסיון של הנוצרים, ואכמ"ל.

^ע כי כל העונות יש להם כח התהוות והשפעה ח"ו, וכדלעיל אות עז.

זיי זאלן די זכיה האָבן מ'זאל זיך קענען אָפהיטן די אויגן און די מַחֲשָׁבוֹת און די מעשִׁים.

פ

הָשֵׁם יִתְבָּרַךְ יִרְחַם עַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
מ'זאל קאָנען אָפּגעהיטן זיין מכל חטא.
מ'זאל מיר נאָך די זכיה האָבן מתקן צו זיין וואָס מ'האַט פּוגם געווען.
דער כלל ישראל, און בפרטיות. אידן אינאיינעם.

הָשֵׁם יִתְבָּרַךְ יִרְחַם עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
מ'זאל מיר נאָך די זכיה האָבן מתקן צו זיין וואָס מ'האַט פּוגם געווען.
מ'זאל נאָך זוכה זיין מִקְבֵּל צו זיין דעם עול מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּאַמֶּת.

דער אמת, דעס איז דאָך דער פּונדאָמענט, [אז] אונז זאל מיר נאָך די זכיה האָבן
מ'זאל זיך קאָנען דערהאלטן אין "אידישקייט".
מ'זאל די זכיה האָבן מ'זאל נאָך קענען מעמִיד זיין דורות פון אידן, [באופן וואָס]
ס'זאל אַרויסקומען אַ כבוד שמים.
מ'זאל מיר נישט האָבן בַּחֲנָם זיך געפלאָגט, וואו מ'איז דאָ 'פאַרוואָרפן' אין די
פאַרשידענע גְלִילוֹת.

מ'זאל די זכיה האָבן מ'זאל זיך מַדְבֵּק זיין אין דֶּרֶךְ הָאֱמֶת.
דער בורא כל עולמים זאל מְשַׁפֵּיעַ זיין שִׁכְלֵי און דַּעַת, צו וויסן וויאָזוי צו דינען
דעם באַשעפּער, וויאָזוי מ'זאל זיך מִתְגַּבֵּר זיין אויף דעם 'שטראָם' [פון די וועלט, און]
אויף די שווערע ביטערע נסיונות [אין] וואָס מ'האַט אַריינגעוואָרפן אידן.
דער בורא כל עולמים זאל אָפהיטן אידן מִכָּל צָרָה וְצוּקָה.
מ'זאל די זכיה האָבן די שווערע צייטן 'דורכצוגיין'.

פא

עוד הקדמה לשוב קושיא ד

במדרש רבה ואתחנן: הואיל ואין בעבודת כוכבים ממש למה קורא אותן אלקות,
כדי ליתן שכר לכל מי שפָּדַח מִמֶּנָּה. ויש להבין מדוע תלוי השכר בקריאת השם

ס'שטייט אין מדרש רבה פרשת ואתחנן^{טז}, למה קרא הקדוש ברוך הוא לעבודה
זרה אלקות, [דהיינו] בשם אלקות, פאַרוואָס האָט מען זיי אָנגערופן בשם אלקות. כדי
ליתן שָׂכָר להפורש הימנה.

לכאורה איבער דעם "נאָמען"? וואָס איז דער שָׂכָר.
פאַרוואָס האָט מען אַזוי מער שָׂכָר, ווייל ס'האַט 'אַזאַ נאָמען'.

פב

אמנם הענין כמו שרואין היום, שכל הכתות של המסיתים נותנים להם שמות של קודש, ועי"ז נעשו הנסיונות
הקשים ומתפתים לב רבים אחריהם. דאלמלי היו מכונים בשמות המתאימים למהותם, היו כולם יודעים שהם רק
מהרסים ומחריבים, והיו בורחים מהם

[נאָר] קאָן מען פאַרשטיין, מ'זעט דאָס בחוש, דורך די "נעמען" פירט מען אַריין
[לתפוס אחרים לרשתם].

^{טז} בדברים רבה (ב, יח), מובא לעיל בתחלת הערה יג.

מ'עט ביי די אלע "פירצות הדור", בכלל, אלע ארגאניזאציעס, - מ'דארף אפילו נישט אויסצורעכענען, - אלעס גיט זיך "שיינע נעמען".

טייל האָבן די נעמען פון די 'פריערדיגע', [פון] אזעלעכע וואָס זיי האָבן געמיינט לשם שמים^{טו}.

און אזוי האָבן זיי אלע "נעמען", און דאָס כאַפט אַריין, דאָס מאַכט נסיונות.

[ווייל] אַז נישט, העט מען געזען אַז ס'איז הַבֵּל הַבֵּל!

ווען די אלע האָבן [ווען] די "אַמֶּת'דיגע נעמען" [הראוי להם לפי מהותם], העט מען געזען אַז ס'איז בלויז "פירצות הדור"!

[אמנם הם מכנים עצמם בשמות נאים, ועי"ז נמצא] מ'כאַפט אַריין אידן, ס'מאַכט גרויס די נסיונות^{עח}.

פג

'דעס' טאַקע, איז מבואר אין מדרש רבה [הנזכר].

[כי] לכאורה מ'פאַרשטייט גאָרנישט וואָס מ'זאָגט [בדברי המדרש].

^{טו} כנראה דכוות רבינו בלשונות אלו הוא כמ"ש בויאל משה (א, קמב-קמג): ויש שהולכים בסמיות עינים, [לומר כן] יען שזה מעשי 'האגודה' שהיה בהתייסדותה גם 'גדולים וצדיקים מדור שלפנינו', לכן אין להרהר אחריהם, ודעת לנכון נקל אשר הכל פיצה פיהם, ואני זוכר את כל האגודה ומעשיה והשתלשלות הענינים מתחלת התייסדותה באסיפה הראשונה עד עתה, ודברתי עם רוב גדולי ישראל שבמשך הדורות האלה בדבר האגודה, ואספר בקיצור. הנה רוב גדולי ישראל היו מתנגדים לאגודה מתחלה ועד סוף וכו', אמנם היו גם 'גדולים וצדיקים שהיתה כוונתם לשמים' שהחזיקו את האגודה, בחושבם שהמה הלוחמים עם הציונות והמזרחיות וכו'. ועכ"פ זה ודאי שנשתנו עניני האגודה לגרעיות הרבה, מעת שנתחברו למלוכה הטמאה וכו', עכ"פ חדשים מקורב באו לא שערם אבותיכם, והאיך אפשר לתלות זה 'בדור שלפנינו', אין אומרים למי שלא ראה את החדש יבוא ויעיד, ואין זה אלא הוצאת לעז על שוכני עפר. מי יגלה עפר מעיניהם והיו מצווחין על זה ככרוכיא.

וקדוש זקני זלה"ה בייטב לב פרשת שמות אות ח', פירש מה שאמרו חז"ל (מכילתא בא, ריש פ"ה) בזכות ד' דברים נגאלו, ואחד מהם שלא שינו את שמם, ותמצית דבריו בקיצור, שמה שאמרו שלא שינו את שמם, רצו לומר שתיקנו עצמם כפי שמם דקדושה, והם ושמם אחד, משא"כ אם אינו מתקן עצמו כפי השם דקדושה הוי שינוי השם, כי אינו כפי מה ששמו מורה על מהותו ואיכותו [עכ"ד הייטל]. וככה אני אומר על האגודה הזאת, שמה שנקראו באותו השם שקראו אותם בדור שלפנינו, הוי זה שינוי השם לגמרי לפי המהות של עכשיו, ואינם כלל אותה האגודה שהיתה אז.

^{עח} ועיין בס"ג חיי שרה תש"כ (לשו"ק עח, אות לד-לו, ואות נז-נט), שביאר על דרך זה מה שפירש"י (חיי שרה כה, ו) בפסוק וְלִבִּי הִפְלִיגְשִׁים יָתֵן אֲבָרְךָ מִתֵּן, דָּשֵׁם טְמֵאָה מִסֵּר לָהֶם, ע"פ דברי בעלי התוספות שם שלימדם לקרות שמות העבודה זרה בשמות עצבים וטומאה, ולא יקראו אותן בשמות הקודש, ומבאר שם רבינו איך שזהו טובה גדולה לעולם והצלחה לאברהם, במה שהצליח אז שיקראו אותם רק בשמות הטומאה, ולזה דרשו עליו במדרש וכל אשר יעשה יצליח אלו בני קטורה, עיי"ש באורך.

וסיים רבינו שם (באות נח-נט): בעוונתו הרבים אין 'די' דורות נשל עיקבא דמשיחא] האָט מען דאָס נישט זוכה געווען, [ושכחות הסטרא אחרא יכנו עצמם בשם הראוי להם. אָבער] 'דעמאָלטס' האָט עס אברהם אבינו גע'פועלט.

זנט אויס, אין דעם 'עיקבא דמשיחא' נעבעך איז דאָס [הצלחה וזן] אויך בטל געוואָרן, ביז ס'וועט זיין רוח הַטְּמֵאָה יַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ (וכר' יג, ב). אָבער 'ביז דערווייל' [בדורות הראשונים] האָט ער דעמאָלטס גע'פועלט, איבערדעם איז 'די אלע יארן' איז דאָס געווען [הצלחה בזה], דורכדעם וואָס אברהם אבינו האָט דאָס 'אויסגעאַרבעט' ס'זאל זיין [נכחה], ער האָט זיי געגעבן די מִתְּנָה די 'שמות הטומאה' [און] זיי זאלן דאָס 'פאַרשטיין' און זיי זאלן 'זיין' ביי דעם, אברהם אבינו האָט זיי געגעבן אַ כח. [והיה בזה הצלחה לישראל לדורות, שלא יתפחו כ"כ אחר כוחות הטומאה].

[וועד כי אף להבין קטורה עצמם הוא הצלחה, כי] ס'איז פאַר זיי אַליין' אויך אַ טובה, ס'איז פאַר זיי, דאָס אַליין איז אַ זכות, אַז זיי רופן עס מיטן שם טומאה איז דאָס פאַר זיי אַ זכות וכו'. אָבער אַז זיי האָבן דעם זכות אויך נישט, דעמאָלטס איז דאָן נישט גוט. איז דאָס פאַר זיי אַליין' אויך געווען אַ מתנה, ער האָט זיי געגעבן אַ שם טומאה, ער האָט זיי אויסגעלערנט דעמאָלטס, ער האָט זיי געגעבן דעם כח, אין זיי 'אריינגעפערעגט' אַז אַ דָּבָר טָמא זאלן זיי רופן מיט אַ שם טומאה, זיי זאלן עס נישט רופן מיט קיין שם פון השי"ת, אזוי זאָגט דאָך דער בעלי התוספות. [וממילא] דאָס אַליין איז געווען אַן 'הצלחה'. [מיט זה דרשן] וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלַח"ו [אלו בני קטורה].

נאָר מ'זעט עס היינט בחוש, דורך 'די נעמען' ווערט דערפון 'נסיונות', אַז דער בורא כל עולמים גיט שְׁכָר פאַר דעם וואָס ער איז זיך פֿורש פון זיי, פון די אַלע וואָס זיי האָבן "די נעמען".
דער בורא כל עולמים גיט שְׁכָר אַז מ'איז זיך פֿורש.

פד

ווען זיי העטן געהאַט די "אַמְת'דיגע נעמען", זיי העטן זיך נישט 'פאַרשטעלט'!
העטן זיי גיווען [דערמיט] 'אויסגעזאָגט דעם אמת', אַז דאָס איז אַלעס צו "פאַרפירן" אידן!

[דאָס איז] אַלעס צו פאַרפירן [אידן], מיט ביטערע נסיונות.

פה

ונסיונות קשות כאלו ניתן לדור שָׁפֶל כזה, שאף בלא הנסיונות הרי הדור כשלעצמו הוא חלוש ומנושם. גם אין לנו צדיקים המשפיעים כח הקדושה, ולעומת זה יש לנו הנסיונות הקשות

און מ'האַט עס געגעבן [נסיונות קשות כאלו] פאַר אַזא דור שָׁפֶל, [וואָס] מ'איז אַזוי שוואַך אין אידישקייט.

[כי אפילו] ווען מ'איז 'פאַר זיך אַליין', אָן די אַלע נסיונות [שבהשפעת אחרים עליו], איז מען דאָך [אויך] נתגשם, איז מען דאָך נתגשם בָּלָב.

ס'איז נישטאָ די הַשְׁפָּעָה וואָס די צדיקים האָבן אַמאָל געהאַט [אויף אידן, שיוכלו לקבל מאחרים "השפעת קדושה"].

ס'איז געווען "צדיקים און קדושים" וואָס זיי האָבן מַשְׁפִּיע געווען [אויף] אידן. ס'איז געווען 'ווער' ס'האַט מַשְׁפִּיע געווען אויף אידן, סיי ברוחניות, סיי בגשמיות.

אַבער דער בורא כל עולמים האָט אונז געלאָזט אין אַזא שווער ביטער דור. אוי!
וּמַפְגִּיע אין בַּעֲדֵינוּ, מי יגדר גִּדֵּר ומי יַעֲמִיד בַּפֶּרֶץ.

אונז זעמיר דאָך אַזוי שוואַך און אַזוי שָׁפֶל. אַז 'בעצם', 'אַליין', האָט מען נישט קיין כח [נגד התגשמות הלב].

נישט נאָר [דעס], צוֹדַעם־צו איז נאָך דאָ די גרויסע נסיונות [הנשפע ע"י אחרים], אַז 'דעס' איז יאָ דאָ [הנסיונות קשות מאחרים, אף שהשפעת קדושה מאחרים אין לנו].

פו

אבל הכל הוא רק כדי להגדיל הנסיון, וליתן שכר להפורש מהם, וכדברי המדרש

איבערדעם זאָגט דאָס דער מדרש, דורך די "נעמען" גיט דער בורא כל עולמים שְׁכָר "להפורש מהם".

פז

ישוב קושיא ד

ובזה יובן גם דברי המכילתא בענין קריאת השמות שלהם, דהיו סוכרין מחמת זה לומר כאילו יש בהם צורך, כי עי"ז מתפתים אחריהם. ולכן קראה אותם התורה כך ועכ"ז צותה להרחיק מזה, כדי להודיע לנו כי ענין של עבודה זרה וכדומה, אף אם נקרא אפילו בשמות של כביכול, אסור לעבדה ולעשותה, רק צריך לברוח מהם ומהמונם

דעס קען זיין וואָס דער מכילתא זאָגט דאָ.

[דהנה] דער אור החיים הקדוש זאָגט דאָך [על הפסוק] לא "יהיה", [אַז] מיטן 'דינען' [עבודה זרה] גיט מען אַריין אַ כח [וכדלעיל אות עו].

ממילא די "נעמען" קער דאָך צו דעם, צו דעם עיקר פון עבודה זרה, מ'זאָל איר געבן אַ כח.

איבערדעם זאָגט ער [במכילתא, שהקב"ה קרא אותן בשם אלקות, כדי שלא יהא להם פתחון פה לומר] ווען מ'זאָל זיי לאָזן רופן די "נעמען" [של אלקות] העט מען געמיינט אַז זיי וועלן יא עפעס טון [ושהיה בהם צורך]. איבערדעם האָט מען געוויזן, דער בורא כל עולמים האָט געוויזן [באומרו] לא יהיה לך "אַלֵּהִים אַחֲרַיִם", [כי אף שנקראו בשמו, עם כל זה אין בהם צורך, והזהיר את ישראל שלא לעבדם].

פח

[ויענין הקריאה בשמות הוא] אַזוי ווי ער ברענגט טאַקע [במכילתא] פון דור אנוש, [שמסיים שם, ואימתי נקראו בשמו, בימי אנוש בן שת, שנאמר אַז הוּחַל לְקָרָא בְּשֵׁם ה']. והכוונה כן די האָבן דאָך אויך נאָר געברענגט אַן השפעה [על ידי זה, אבל לא כפרו בה], זיי האָבן דאָך 'דעם' טענות געהאַט [לחשוב כאילו יש בהם צורך^ט, ולכן נאמר אצלם] אַז הוּחַל לְקָרָא "בְּשֵׁם ה'", מ'האַט זיי געלאָזט געבן די "נעמען". [והכל כדי ליתן שכר להפורש ממנה ומכיר שאין בהם שום צורך, וכדברי המדרש רבה ואתחנן].

פט

[ולכן קראם הקב"ה אף בשמות כאלו, ווייל] מיט דעם האָט מען געוויזן, [אַז] אַן "עבודה זרה", אפילו ס'האַט דעם נאָמען פון כביכול אַליין, פונדעסטוועגן אַז ס'איז אַן "עבודה זרה" איז עס אַן "עבודה זרה", דאַרף מען זיך היטן דערפון! דעם האָט מען אונז אויסגעלערנט, ווי דער מכילתא זאָגט דאָ. און מ'טרעפט אַלעס, אין די מאמרי חכמים ז"ל טרעפט מען אַלעס! טרעפט מען דאָס אויכעט, אַז דאָס איז דער כח [המפתח], אַז דער בורא כל עולמים האָט געלאָזט געבן "נעמען" פון 'אלקות' פאַר די עבודה זרה.

צ

און דער אמת האָבן זיי דאָך טאַקע געהאַט אַ כח [מצד הסטרא אחרא], ס'האַט דאָך מַמְשִׁיךְ געווען [לבם של רבבות ישראל בזמן בית ראשון], זיי האָבן געוויזן נסים ונפלאות, אַזוי ווי ס'שטייט אין די גמרא (עבודה זרה נה.). פונדעסטוועגן דער "אִישׁ הַנִּלְכָּב"^פ האָט געזען דעם אָמֶת! ס'האַט אַריינגעכאַפט די גאַנצע וועלט! אָבער [דער] "אִישׁ הַנִּלְכָּב" האָט געזען דעם אָמֶת!

צא

אַזוי זעמיר היינט, איבערהויפט אין דעם דור עיקבא דמשיחא. די אַלע "נעמען", מ'גיט זיי נעמען [פון] "אלקות", גיט מען פאַר די אַלע זאַכן [שמצד השטן] גיט מען טייערע נעמען, הייליגע נעמען. [און] ס'כאַפט אַריין די וועלט. אָבער "האיש הנלכב" ברויך צו זען דעם אָמֶת!

צב

השם יתברך יצילנו מִהֶם וּמִהֶמוֹנָם. השם יתברך זאָל אונז געבן כֹּחַ און חיזוק, אַז מ'זאָל ניצול ווערן פון דעם גרויסן 'שטראָם' [של זרם העולם].

^ט וכמבואר ברמב"ם. וכדלעיל אות מא ואות סא.

^פ פירוש: שיש לו "לב" אמת כראוי. והוא מלשון הפסוק (איוב יא, יב): וְאִישׁ נָבוֹב "יִלְכָּב". ופירש"י, וְאִישׁ נָבוֹב, חלול בלא לב, אשר לא הבין דרכו. יִלְכָּב, "יקנה לו לב" לשוב לבוראו ולפשפש במעשיו.

צג

ישוב קושיא ב

במדרש: אנכי ה' "אלקד", שלא יחדתי שמי אלא על ישראל.

דער בורא כל עולמים האט געזאגט אַנְכִי ה' אֱלֹקֶיךָ.

שטייט אין מדרש^א, הקדוש ברוך הוא האט געזאגט אַנְכִי ה' בין איך על כל באי עולם, אָבער 'מִיּוֹחַד' איז נאָר "אַלְקִיךָ", פאַר אידן.

צד

ישראל מיוחדים להקב"ה לעבדו יתברך בלי שיתוף דברים ורים עם שם שמים.

משא"כ הגוים שאינם מצוים על השיתוף, ודרכם לערב דברים אחרים בשם שמים

[ולכן גם] אידן זענען 'מִיּוֹחַד' [רק להקב"ה]^ב, זיי זענען נישט קיין פֿסָחִים על שְׁתֵּי הַסַּעֲפִים (כבמלכים א' יח, כא).

א איד ווייסט "נאָר" צו טון דעם רצון הבורא ברוך הוא, ער מישט נישט אַרײַן קיין אַנדערע דרכים דערינען.

און דער דרך העכו"ם [הוא להיפוך, לשותף דברים אחרים עם שם שמים], זיי זענען נישט מְצֻוָּה על 'השיתוף' (כדלעיל אות כב).

צה

ולכן כששמע משה אַנְכִי ה' "אַלְקִיךָ", שפירושו דרך ישראל מיוחדים לעבודתו ולא האומות, אמר בְּרוּךְ שֵׁלָא עֲשֵׂנִי גוֹי

[וזה שאמרו במדרש, כששמע משה אַנְכִי] אַז דער בורא כל עולמים האט געזאגט ה' "אַלְקִיךָ", האט משה רבינו געזאגט בְּרוּךְ שֵׁלָא עֲשֵׂנִי גוֹי.

ווייל 'אָזוֹי' [מקודם] האט ער געקלערט [אז] מ'קאן דאָך זאָגן יעדער [שהוא עובד לה', כי הלא האומות] "זיין" זאָגן דאָך אויך [אז] זיי זענען אויף זיך מקבל דעם עול מלכות שמים. [כי הם מאמינים בה', רק שמשתפים עמו גם דבר זר].

אַז ער האט אָבער געהערט אַז "מִיּוֹחַד" איז נאָר "אַלְקִיךָ", נאָר ביי "אידן". [אַז פתח ואמר ברוך שלא עשני גוין].

- נאָר דער בורא כל עולמים זאל העלפן מ'זאל זיך צו דעם האַלטן. -

צו

ביאור הפסוק: אַל תִּלְכִּי לִלְקֹט בְּשָׂדֶה אַחֵר

(עד אחר אות קיב)

ס'שטייט אין מדרש רבה [על רות]. (החמשך להלן אות צט).

[דהנה] ס'שטייט אין מגילת רות (ב, ח), שטייט אין פסוק: וַיֹּאמֶר [בוֹעֲז אֶל רות], בּוֹעֲז האט געזאגט פאַר רות, הָלוֹא שָׁמַעְתָּ בְּתִי, אַל תִּלְכִּי לִלְקֹט בְּשָׂדֶה אַחֵר, זאָלסט נישט גיין קלויבן אין אַן אַנדער פּעלד. וגם לא תַּעֲבֹרִי מִזֶּה, זאָלסט נישט אַוועקגיין פון 'דעם' [פעלד. או] פון 'דאַנעט'^א. וְכֵן תִּדְבָּקִין עִם נַעֲרָתִי.

^א בשמות רבה (כט, ד): דבר אחר אַנְכִי ה' אֱלֹקֶיךָ, ר' אחא ברבי חנינא פתח בו, שְׁמִיעָה עֲמִי וְאֶדְבָּרָה (תהלים ג, ד) [וסיפא דקרא אֱלֹקִים אֱלֹקֶיךָ אַנְכִי. מהר"ן]. אמר רבי שמעון בן יוחאי, אמר להם הקב"ה לישראל, אֱלֹקִי אֲנִי עַל כָּל בְּאֵי עוֹלָם, אֲבָל לֹא 'יְחֻדְתִּי' שְׁמִי אֲלֵא עֲלֵיכֶם, אֵינִי נִקְרָא אֱלֹקִי הָאוֹמוֹת, אֲלֵא אֱלֹקִי יִשְׂרָאֵל.

^ב ובגמרא ברכות (ו,): דכתיב (תבוא כו, י-יח) אֶת ה' הָאֱמֶרֶת הַיּוֹם, וְה' הָאֱמֶרֶת הַיּוֹם. אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שנאמר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקֵינוּ ה' אֶחָד, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר וּמִי קָעַמְךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ.

^ב כי תיבת "מזה" יש לפרש לפי פשוטו בב' אופנים. א] מן שדה "זה". ב] "מכאן", וכדוגמת הפסוק (ויחי מח, ט) בְּנֵי הָאֲשֵׁר נָתַן לִי אֱלֹקִים "בְּזֶה", דמתרגם אונקלס "הָכָא" (וע"ע ברש"י שם שרצה לפרש גם שם כאופן הראשון). - וְעֵינִי לִהְיוֹת אוֹת צֶח דְּלִשׁוֹן רַבִּינוּ שֶׁ הוּא כְּפִי אוֹפֵן הַשְּׁנִי, וּבִסְוָף אוֹתָהּ דְּלִשׁוֹנוֹ שֶׁ הוּא כְּפִי אוֹפֵן הָרִאשׁוֹן.

צז

קושיא א במגילת רות

למה צוה עליה בועז של תלך ללקוט בשדה אחר, והלא אפשר ששם תמצא תבואה יותר משובחת

א] לכאורה וואָס האָט מען דען געשאַדט אַז זי וועט גיין קלויבן ערגעץ אַנדערש, טאַמער [=אפשר] וועט זי טרעפן נאָך בעסערס'. איז דען נישט געווען גרעסערע עשירים, [וואָס] זיי האָבן געהאַט תבואות אויך בעסערע, און לָקַט שפֿתָּה פֿאַה [בעסערע]. גענוג [אַז] 'ער' האָט איר געגעבן פֿריי [=בחנם].

[והיה לו לומר לה כן] אַז ס'וועט 'דאָ' [אצל בועז] בעסער זיין, קאָן זי קומען 'אהער' ווען זי וויל. [אַבער] ער האָט איר גאָר אָנגעזאָגט זאָלסט 'נישט' גיין קלויבן 'ערגעץ אַנדערש' [וזהו דבר הצריך הסבר].

צח

קושיא ב במגילת רות

להבין דיוק לשון "מזה"

ב] [ויעוד יש לדקדק על הלשון] וְגַם לֹא תַעֲבוּרִי "מִזֶּה". ער האָט געדאַרפט זאָגן [בלשון] "מכאן" [כגון "מהנה", או לומר "משדה זה"]. וואָס איז דער [לשון] "מִזֶּה".

צט

קושיא ג במגילת רות - [וקושיא ג בפרשתן]

במדרש: אל תלכי ללקט בשדה "אחר", על שם לא יהיה לך אֱלֹהִים "אַחֲרִים".

וְגַם לֹא תַעֲבוּרִי "מִזֶּה", על שם "זה" קָלִי וְאֲנִיהוּ. וכה תדבקין עם "נעורתי", אלו הצדיקים

נאָר אין מדרש שטייט [לכאור לשון "מִזֶּה"], דער מדרש רבה זאָגט (על רות, פ"ד פסוק ח), אַל תַּלְכִּי לִלְקֹט בְּשָׂדֵה "אַחֵר", על שם שנאמר לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים "אַחֲרִים" על פְּנֵי. וְגַם לֹא תַעֲבוּרִי "מִזֶּה", ממה שנאמר (בשלח טו, ב) "זֶה" קָלִי וְאֲנִיהוּ. וכה תדבקין עם "נַעֲרָתִי", אלו הצדיקים. [ואם כן מיושב דיוק לשון "מזה"].

ק

וצריך ביאור איך יתקשר "הפֿשֿט" דההויר אותה שלא ללקוט בשדות אחרות, עם "הדרש" שההויר אותה על הרהקת ע"ז

ג] לכאורה טאַקע זייער גוט, ס'איז פאַרענטפערט דער [דיוק הלשון אינעם] פסוק. אָבער [עדיין קשה] וואו קומט דאָס אַהער. ס'איז דאָך אַ כלל - ווי איך זאָג דאָך אייביג [בשם הישמח משה] - דער דָרש מיטן פֿשֿט מוז האָבן אַ שייכות.

ער שמועסט דאָ פון קלויבן אין אַ [אַנדער] פעלד, וואו קומט [לזה ענין אזהרת] אֱלֹהִים אַחֲרִים. ער שמועסט דאָך פון קלויבן אין אַ פעלד, וואו קומט אֱלֹהִים אַחֲרִים. [וכן המשך הפסוק וְגַם לֹא תַעֲבוּרִי "מִזֶּה", לפי הפשט מתפרש] וְגַם "מִזֶּה", פון דאָס פעלד. ער שמועסט דאָך נישט פון עבודה זרה.

קא

קושיא ד במגילת רות

ד] [גם מה שדרשו וְכֵה תַדְבִּקִּין עם "נַעֲרָתִי" אלו הצדיקים, יש להבין למה מְכַנָּה הצדיקים על שמו של בועז, שהם נַעֲרֹתָיו].

קב

הקדמה לישוב הקושיות במגילת רות

בועז הבין ברות שיש בה קדושה גדולה ושצריך לצאת ממנה מלכות בית דוד. ועל כן נתיירא

שלא תקבלה שום השפעה מן עובדי עכו"ל, כי היה היצרא דעבודה זרה חזק בימים ההם

נאָר וואָס'זשע דען. דער כלל איז, [דהמקור] פון 'וואו' מ'איז מוֹשְׁפֵּעַ, דאָס פירט צו אַלעמען'.

ס'איז געווען יצרא דעבודה זרה [עדיין בימי בועז, ולכן] ווען ער האָט געזען [ברוח קדש] 'ווער' די רות איז געווען, [אז] טאַקע פון איר דאַרף אַרויסקומען דאָס מלכות בית דוד, [והיא נקראת] אַמָּה שֶׁל מַלְכוּת־יִשְׂרָאֵל. [אז חָשַׁשׁ בועז עליה לשמרה שלא תקבל שום השפעה מעובדי ע"ז].

קג

הכלל הוא דהאדם המקבל נשפע מהדיעות של האדם הנותן, ונכנע אליו. וכמבואר גם בוהרר לענין גלות מצרים, שלכן היה להם כח על ישראל, עבור שהם אכלו מפתם

[דהנה] דער כלל איז [דהמקבל הנאה מזולתו, מושפע מדעת הנותן]. (וההמשך באות קד).
ס'שטייט דאך, דער זוהר הקדוש זאגט^פ [על הפסוק] אֵל תִּלְחֶם אֶת לֶחֶם רַע עֵין, ווייל די אידן האָבן געגעסן פון מצרים, זענען זיי אַריינגעפאלן דאָרט אין גלות.
כאָטשיג ס'איז געווען אַ גזירה [בברית בין הבתרים] פֿי גֵר יִהְיֶה וְרָעָה "בֶּאֱרֹץ לֹא לָהֶם" (לך טו, יג), אָבער [היה יכול להיות זה] נישט אין מצרים, אין אַ מקום זוהמא.
נאָר ווייל זיי האָבן געגעסן זייער ברויט [של המצריים], זענען זיי אַריינגעפאלן [בארצם]. [עד כאן דברי זוהר הקדוש].

קד

[עכ"פ דער כלל איז] אַז מ'איז מוֹשָׁפֵּעַ [בממון] פון ערגעץ, איז דער טבע, - אפילו לָקֵט שִׁפְחָה פֶּאָה^פ אַז מ'נעמט פון יענעם, - ווערט מען פון אים מוֹשָׁפֵּעַ [בדיעות], און מ'גייט אין זיינע דרכים.
[און] אפילו מ'היט זיך, [אָבער] 'עפעס' דערנאָפֿט אים.

קה

וכמבואר באגרא דכלה ענין כח הפועל בנפעל, ולכן נתייראו היראים מלקבל מאנשים שאינם הגונים, אפילו במקום שהיה מותר מצד ההלכה

אָזוי ווי ס'שטייט אין אגרא דכלה^ט, ער ברענגט [בקבלה מהרה"ק] פון לובלין^פ, [דער ענין פון] כח הפועל בנפעל.

^פ וכמו שהזכיר רבינו בשבת שלפניו, בס"ג בשלח תשי"ח, שהארץ שם בענין רות, ובתוך הדברים אמר: רות איז דאך געווען דער מקור פון מלכות בית דוד, די גמרא דר'שנ"ט (ב"ב צא:), ביי שלמה המלך שטייט (מלכים א' ב, יז) שם פסא לאם המלך, לאמה של מלכות, זה רות, [ווייל] רות איז געווען די מוטער פונעם מלכות בית דוד.

^ט בוהרר הקדוש (שמות ג): וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (שמות א, א), רְבִי חֵימָא פִּתַּח, אֵל תִּלְחֶם אֶת לֶחֶם רַע עֵין וְאֵל תִּתְּנָה לְמַעֲמַתֵּיהֶו (משלי כג, ו). אֵל תִּלְחֶם אֶת לֶחֶם רַע עֵין, בְּגִין דְּנִהֲמָא אוֹ הִנָּהּ דִּהְיוּא בְּרַשׁ דִּהְיוּ רַע עֵין, לֹא אִיהוּ כְּדָאי לְמִיכַל וְלֹא תִתְּנֵי מִנִּיהּ. דָּאי כֹד נִתְּנוּ יִשְׂרָאֵל לְמַצְרִים, לֹא יִטְעִמוּן נִהְמָא דְּמַצְרָאי, לֹא אִשְׁתַּבְּקוּ בְּגִלְוִתָא, וְלֹא יַעֲיִקִין לִוְן מַצְרָאי. אָמַר לִיה רְבִי יִצְחָק, וְהָא גִזְרָא אֲתִגְזֹר. אָמַר לִיה, כּוּלָא אִיהוּ כְּדָקָא יְאוּת, דִּהָא לֹא אֲתִגְזֹר 'בְּמַצְרִים' דְּוָקָא, דִּהָא לֹא כְּתִיב פֿי גֵר יִהְיֶה וְרָעָה בְּאֶרֶץ 'מַצְרִים', אֲלֵא בְּאֶרֶץ "לֹא לָהֶם", וְאִפְּלוּ בְּאֶרֶץ אֲחֵרָא.

^ט הגם שהוא כדבר הפקר. ועיין בס"ג ב' דשבועות תשכ"ב (לשו"ק אות לג), ובעל הגאולה (סימן פא).

^פ באגרא דכלה (פרשת שופטים, ע"ה פ"י הגיוס האלה): והנראה להבין הדבר על פי קבלתנו מרבתינו "כח הפועל בנפעל", ממילא ממונו ורכושו של אדם שהאדם מסגלו על ידי מעשיו, הנה יש בממון ורכושו ההוא "כח הפועל", על כן נאסר לנו לפרוט מתיבת המוכסין (בבא קמא קיג:), כיון שכח הפועל יש בממון ההוא, והאדם הפֶּשֶׁר יקחנו לעצמו, הנה יגרום לנפשו פעולת זרות כפי כח הפועל הנפשי מבעלים הראשונים. - ועתה אם עיני שֶׁכַל לך תבין את אשר לפניך, אשר בעינינו ראינו כמה אָנְשֵׁי שָׁם, אשר פִּתְּם היצר לתבוע חלקם, והשתדלו בפונתם לקבל ממון 'מכל אדם', ונשארו אחר כך 'פִּלִּים וְיָקִים', כי הממון שסיגלו 'מבני בלי שם', דָּבָק בם ובנפשם, וכיבתה השלחת אֵשׁ אשר פָּעַר בקרבם באהבת היוצר כל. [עיי"ש עוד].

[ועיין עוד בענין זה בספרו אגרא דפרקא (רמז פכ, רמז כז), הוספות מהרצ"א (על ספר סוד מרע ועשה טוב, אות נו), מגיד תעלומה (על מ"ס ברכות דף לב, ד"ה שם בשביל כסף והובא), ברכה מלשלת (בבא קמא פ"י מ"א), ובקצת מקומות שם הזכיר זאת בשם הרה"ק מרימוביץ].

מ'האָט מורא געהאַט [לקבל ממון מאנשים שאינם הגונים], **אפילו מ'מעג עס גאָר נעמען** [על פי הלכה. ווייל] **ס'ברענגט אַריין** [השפעה בנפשו מן כח הבעלים שבאותו ממון].

קו

ישוב קושיא א במנילת רות

בועז חשש עליה שלא תלקט בשדה של איש שאינו הגון, כי שמו ע"י הקצת רצון למצוא חן בעיניו תכנס בה איהו פגם ח"ו איבערדעם דאָס קאָן זיין, **בוועז האָט דאָ געזען ביי דער רות, אין רות המלכה**^פ **האָט ער געזען, אַז ס'איז דאָ [אין איר] אַ גרויסער כח הקדושה, [ועל כן חשש עליה] ס'זאָל נישט חלילה חס ושלום קיין פֿגם אַריינקומען** [בקדושתה, על ידי אנשים שאינם מהגונים].

קז

האָט ער איר אָנגעזאָגט [אַל תִּלְכִּי לִלְקֹט בַּשָּׂדֶה "אַחֲרַי"], **זאָלסט נישט גיין קלויבן אין אַן 'אַנדער' פעלד, טאַקע על פי 'פֿשטות'. ווייל אַז דו וועסט גיין נאָר ערגעץ 'קלויבן', קאָנסטו אַריינפאַלן אין 'אַלֶּהִים אַחֲרַי'** [על פי 'מדרשו'].

[צו אַריינפאַלן אין] **'נאָר אַ שטיקעלע' הַשְּׂפָעָה** [מהם] **אַ 'שטיקעלע' זיין אַ פּוֹסֵחַ עַל שְׁתֵּי הַסַּעֲפִים, זאָלסט וועלן ביי אַן אַנדערן נושא חָן זיין** [בעיניו]. **דו וועסט גיין דאָרט קלויבן, [און] דו וועסט וועלן האָבן הַתְּקַרְבוּת** [עמהם].

[ויש בזה סכנה שלא יפעול זה בקרבן] **אַ שטיקעלע כֹּחַ, אַ 'קליינעם' פֿגם, עפעס אַ משהו, וואָס מ'ווייסט גאָר ניטאַמאָל**.

[דאָף שהיתה צדיקת, אבל] **אפילו ביי צדיקים האָט מען געזען, מ'איז אַריינגעכאַפּט געוואָרן** [על ידי דברים כאלו, עם איהו פגם כטן]^ז.

קח

[ומזה יוכל בהמשך הזמן לצמוח ח"ו אף פגם גדול].

אַזוי ווי די אַלע פּירצות הדור [שתולים עצמם באנשים גדולים, אף שאצלם היה רק פגם כטן. והוא על דרך שאמרן] **(בראשית רבה כו, ה) כל פירצה שאינה מן הגדולים אינה פירצה**.

אַזוי ווי ס'שטייט אין מדרש רבה פרשת ואתחנן^{כז} [בביאור הפסוק] **כָּרְבָם בֵּין חָטָאוּ לִי, [מהו 'כָּרְבָם', שכל מה 'שהגדולים' עושין, הדור עושה]**.

קט

ישוב קושיא ג במנילת רות - [ישוב קושיא ג בפרשתן]

ומצא דְּהַדָּרֶשׁ וְהַפְּשֵׁט הַכֹּל עֵינֵי אֶחָד, שלא תלך ללקוט בשדות, כדי שלא תבא ע"י לבסוף לידי בחינת עבודה זרה איבערדעם, דעס וואָס ער האָט געזאָגט אַל תִּלְכִּי לִלְקֹט בַּשָּׂדֶה "אַחֲרַי", איז טאַקע

^פ וכן בס"ג בהעלותך תשכ"ז (לשו"ק ב, אות קעז) הזכיר רבינו ענין זה בשם לובלין. אולם במסיכת א' וישב תשכ"ב כשהביא דברי האגרא דכלה מזכיר זאת רבינו בשם הרבי ר' בער ז"ע, עיין בדברות קודש לדינערס (וישב עמוד שכו). וכן בס"ג קרח תשט"ז (חידושי תורה תשט"ז עמוד תקצו) מזכיר רבינו דברי הרה"ק מהרצ"א על שם הרה"ק רבי ר' בער. ואולי כי רבינו היה מקובל בידו דמה שכתב האגרא דכלה "קבלה מרבותינו", הכוונה על הרה"ק מלובלין והרה"ק מהרמ"מ מרימינוב בשם הרבי ר' בער ממעזריטש ז"ע. וכן כתבו המעתיקים בחידושי תורה למסיכות (א' וישב תשכ"ב, עמוד קמו).

^ט לפלא לציין, כי רבינו אומר כאן מתחילה: בועז האָט דאָ געזען 'רות אָמנו' (על שהיא 'אמה' של מלכות). אלא ששוב חזר ואומר: ער האָט געזען ביי דער רות, אין 'רות המלכה' האָט ער געזען. (וניכר על הקול שהוא כחזור ומתקן לשונו. ואמנם גם תואר השני הוא חידוש).

^ז וכמו שהעיד באגרא דכלה שם, ובשאר ספריו הנזכרים לעיל. (על פי חידושי תורה תשי"ז).

^{כז} בדבריים רבה (כ, יט): כָּרְבָם בֵּין חָטָאוּ לִי כְּכֹזֶם בְּקָלוֹן אָמִיר (הושע ד, ז). מהו כָּרְבָם, אמר רבי שמואל בר נחמני שכל מה שהגדולים עושין, הדור עושה. כיצד: הנשיא מתיר, ואב בית דין אומר "הנשיא מתיר ואני אוסר"? והדיינים אומרים "אב בית דין מאיר ואנו אוסרים"? ושאר הדור אומרים "הדיינים מתירין ואנו אוסרים"? מי גרם לכל הדור לחטוא, הנשיא שחטא תחלה. [ועיין על הגאולה ועל התמורה (סימן עח) בפירוש דברי המדרש].

על שם שנאמר לא יהיה לך אלהים "אחרים". ס'איז טאקע די זעלבע זאך [כמו הדרש], אויך על פי פשטות'.

ס'איז א 'ד'רש', אָבער ס'איז טאקע הא בהא תליא, ס'איז איין זאך [עם 'הפשט']. ווייל ער האָט מורא געהאַט, [אַז] זי וועט גיין קלויבן 'ערגעץ', וועט זי אַריינפאלן. איבערדעם האָט ער איר אָנגעזאָגט, - [ווייל] ער האָט געוואָלט אָפהיטן דעם גרויסן כח הקדושה - אַל תִּלְכִּי לִלְקֹט [בַּשָּׂדֶה אַחֲרַי].

קי

ישוב קושיא ב במגילת רות

לשון "מָזָה" מורה זה ולא אחר, והיינו רק עבודת ה' לבד, בלא שום תערוכת של שיתוף דבר זר עם שם שמים [ועל דרך זה אמר] וְגַם "מָזָה" לֹא תַעֲבֹרִי, פֶּן "זֶה" קָלִי. 'דאָס' איז עס [ולא אחר, וכמשמעות לשון "זה"].

נישט אַריינמישן עפעס אַנדערש, דמיונות [=ציצוגלייכן]. מ'טוט צוגלייכן [על עניני עבודה זרה כאילו] אַז דאָס איז אויך חלילה אַ רצון הבורא ברוך הוא. אזוי איז דאָךְ דער דרך פון אַלע מהרסים ומחריבים, אַז זיי מאַכן פון דעם אַ רצון הבורא, פון אַלע זייערע פירצות. אַן הַתְּלַבְּשׁוֹת [עבירה במצוה]. איבערדעם האָט ער געזאָגט דעם "מָזָה". זאָלט דיך נישט רירן פון דרך האמת [לבד, בלא שיתוף ענין זר].

קיא

ישוב קושיא ד במגילת רות

בבועז היה ממון כח הקדושה של שבט יהודה ומלכות בית דוד, ולכן מכנה הצדיקים על שם בועז, שהם "נַעֲרֹתָיו" ומשמשי. על דרך מושל מקשיב על דבר אמת כל משרתיו צדיקים [ושוב אמר] וְכֹה תִדְבָּקִין עִם "נַעֲרֹתָיו", אלו הצדיקים. ער מיינט [כוונת המדרש] אַז "בועז" האָט געזאָגט "נַעֲרֹתִי" [בלשון כינוי על עצמו. ווייל] 'ער' האָט געהאַט [אין זיך] די כוחות פון אַלע דורות פון שבט יהודה, אזוי ווי מ'איז אים מִיחָס אין מגילת רות (ד, יח-כב).

ס'איז געווען אַ שְׁלֵשֶׁלֶת קְדוּשָׁה [של מלכות בית דוד, שהיה טמון בבועז הצדיק]. [ולזה אמר] וְכֹה תִדְבָּקִין עִם "נַעֲרֹתִי", [שתתדבק רק] מיט 'זיין' השפעה, און 'זיינע' מְשֻׁמְשִׁים. [שהיה בכחינת] מִשָּׁל מְקֻשֵּׁב [על דְּבַר אֱמֶת] כָּל מְשֻׁרְתָיו צְדִיקִים³³. ס'האָט זיך געצויגן אַן הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת קְדוּשָׁה [אצל בועז]. אזוי אַרום וועט זי נישט 'פאַרפירט' ווערן.

קיב

ער האָט איר געזען זי איז [גַּר] בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה. [ולכן חָשַׁשׁ] זי קאָן חלילה אַריינפאלן, [טאַמער] אַז זי וועט זיך אַרויסרירן פונעם פלאַץ. איבערדעם בועז האָט מורא געהאַט [אַז סיי] 'וואו' זי וועט גיין, אפשר וועט זי נישט זיין קיין מִכִּין [להשמר מהם]. [ולכן כשראה כי] דער בורא כל עולמים האָט איר געפירט אין אַ מקום קדושה, דאָרט וואו בועז איז געווען. האָט ער איר אָנגעזאָגט, זאָלט נישט קלויבן אין ערגעץ, [כדי דו] זאָלט נישט חלילה אַריינפאלן [לבחינת] אַלֵּהִים אַחֲרַי³⁴.

³³ במשלי (כט, יב): מִשָּׁל מְקֻשֵּׁב עַל דְּבַר 'שָׁקֶר' כָּל מְשֻׁרְתָיו 'רָשָׁעִים'. ובגמרא חולין (ד,): מדמושל מקשיב על דבר שקר כל משרתיו רשעים, הא לדבר אמת, מְשֻׁרְתָיו צְדִיקִים.

קיג

היוצא מזה לענין מצב דורינו:

אזוי זענען די נסיונות אין דעם לעצטן דור, דער גרויסער שפלות.

מ'פאלט אריין 'וואו' מ'קוקט זיך אום.

דער בורא כל עולמים האט פארשפרייט אידן אין גלות, באַרבע כנפות האָרץ.

'וואו' מ'קומט, [הרי נמצא לפי מצב הנסיונות כן] מ'דארף דאָך גיין בשדות אחרות.

יהיה איך שיהיה, [סיין וויאזוי מ'היט זיך, [אבער] אלץ איז מען דאָך מוסבך

בסבך. מ'קען אריינפאלן אין לא יְהִי לָךְ אֱלֹהִים אחרים, קען מען חלילה אריינפאלן.

אזוי ווי מ'זעט נעבעך היינט די גרויסע נסיונות, אז מ'קאן אריינפאלן [אויף] וואו

ווייט מ'פאלט אריין [בדורינו].

קיד

דעם וואָס דער בורא כל עולמים האט אַראָפּגעשיקט היינט די גרויסע נסיונות..

[הגם כן] אמת הדבר, אמת הדבר [אז] דער שפלות איז זייער גרויס.

ווי 'ווייט' מ'קוקט זיך אָן פון די פריערדיגע דורות. [ס'איז] נישטאָמאָל אין דעם סוג

[לדמות זה לזה]. מ'דארף נישטאָמאָל זאָגן. [דהלא מצבינו הוא] בתכלית השפלות. מלא

עונות ופשעים. מ'איז ווייט פון א שטיקל דָרָך אַמיתי.

אַבער 'דאָך' קען איך זאָגן, נו אפשר איז עס חשוב פאָר'ן בורא כל עולמים [מיעוט

עבודתנין], דורך די גרויסע נסיונות וואָס מ'מאַכט מיט, די גרויסע ביטערע נסיונות

וואָס מ'מאַכט מיט.

מ'זאָל די זכיה האָבן מ'זאָל זיך מתגבר זיין.

'דאָך', וויפיל מ'האַלט זיך, [הרי זה חשוב], - ס'איז דאָך שווערע נסיונות, - אז

'דאָס' זאָל נתקבל ווערן לרצון פאָר'ן בורא כל עולמים.

דער בורא כל עולמים זאָל מקבל זיין ברחמים וברצון, - דורך די "נסיונות" פון

אידישע קינדער, - די שווערע "עבֹדָה" וואָס מ'האַט פאָר זיך.

קטו

הקדמה לשוב קושיא א

במדרש למדו מפסוק וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶת "כָּל" הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, כי הנשמות של

כל ישראל מכל הדורות עמדו בהר סיני וקיבל שם כל אחד את חלקו בתורה

ס'שטייט אין מדרש רבה אין די וואָכעדיגע סדרה^{צד}, [על הפסוק] וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶת

"כָּל" הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר, אַלע נביאים וואָס זיי האָבן מתנבא געווען, אַלעס האָט

מען מקבל געווען אויפן הר סיני - [כדכתיב] אֶת "כָּל" הַדְּבָרִים - עד סוף כל הדורות.

^{צד} ועיין עוד בענין זה באסיפה ד' נשא תשי"ח שחזר רבינו על מה שאמר בחג השבועות תשי"ח, ובמסיבה א' נשא תשכ"ב, ובס"ג ב' דשבעות תשכ"ב [לשון"ס סב, אות לא-ג], ובס"ג חיי שרה תשכ"ה, ובקונטרס על הגאולה ועה"ת (סימן פא) שהביא שם מה שאמר בחג השבועות תשכ"ז.

^{צד} בשמות רבה (כת, ו): וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר. אמר רבי יצחק, מה שהנביאים עתידים להתנבאות בכל דור ודור, קבלו מהר סיני. שכן משה אומר להם לישראל (נצבים כט, יד) כי את אשר יִשְׁנֶנּוּ פה עִמָּנוּ עַד הַיּוֹם וְאֵת אֲשֶׁר יִאָּנְנוּ פה עִמָּנוּ הַיּוֹם, עִמָּנוּ 'עומד' היום אין כתיב כאן אלא "עִמָּנוּ הַיּוֹם", אלו הנשמות העתידות להבראות, שאין בהם ממש, שלא נאמרה בהם עמידה, שאף על פי שלא היו באותה שעה, כל אחד ואחד קבל את שלו וכו'. ולא כל הנביאים בלבד קבלו מסיני נבואתן, אלא אף החכמים העומדים בכל דור ודור, כל אחד ואחד קבל את שלו מסיני וכו'.

וכן איתא בתנחומא (כאן, סימן יא): וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. אמר ר' יצחק, אף מה שהנביאים עתידין להתנבאות, כולם קבלו מהר סיני, מנין, דכתיב כי את אשר יִשְׁנֶנּוּ פה עִמָּנוּ עַד הַיּוֹם, הרי מי שנבא

ולא הנביאים בלבד, אלא אף כל החכמים, יעדערער, זיין חלק תורה האָט מען מקבל געווען אויפן הר סיני.

קטז

איבערדעם, אז מ'האָט די זכיה אז מ'וויל זאָגן אַן אַמְת־דיגע 'הַעֲרָה' אין די תורה הקדושה, אפילו ווי נידריג מ'איז, - מ'ווייט גאָרנישט פֿון וואו ס'שטאַמט, [שמקורו מהר סיני], - אָבער אַז מ'וויל עס זאָגן פֿאַר'ן אייבירשטענס וועגן, מ'איז אביסל מִכָּבֶן אַל הָאָמֶת, האָט מען עס מִקְבֵּל געווען אויפן הר סיני. אַלע נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עד סוף כל הדורות, זענען דאָך געשטאַנען אויפן הר סיני, [וקיבלו שם כל אחד את חלקו בתורה].

קיז

היוצא מזה לענין מצב דורינו:

ממילא קאָן מען וויסן, אַז "אונז" זעמיר אויך דאָרט געשטאַנען! הגם, מ'קען זיך נישט אויסמאָלן. אַזעלכע שְׁפִּילִים אַזוי ווי זעמיר, ווי מ'זעה מיר אויס, אַז אונז זעמיר מִלֵּא עֲנוּת ופִּשְׁעִים, ווי נידריג מ'איז, מ'האָט נישט פֿאַרראַכטן גאָרנישט.

פונדעסטוועגן דאָרף מען וויסן, זעמיר אַלע געשטאַנען אויפן באַרג סיני!

קיח

אַזוי ווי ס'שטייט דאָך (של"ה הקדוש, עשרה מאמרות מאמר ב), [אז] איבערדעם איז דאָך חל געווען די שְׁבוּעָה [שמושבעין ועומד מהר סיני] (שבועות לט.), אפילו [לויט] דער מאן דאמר (הרא"ש בתשובותיו כלל ה, ד) וואָס ער לערנט ס'איז נישט חל [קין שבועה] על הנוולדים [שפּעטער]. נאָר ווייל מ'איז 'דאָרט געשטאַנען' [עם פּנימיות ומרכז 'הגופים']^{צה}.

כבר ישנו, מי שהוא בעולם, וְאֵת אֲשֶׁר אֵינָנו פה, הרי מי שעתידי להבראות ואינו, עֲמָנו היום, עֲמָנו 'עומד' אין כתיב כאן, אלא עֲמָנו היום, אלו הנשמות שעתידין להבראות שלא נאמר בהן עמידה, שאף הן הן בכלל. [עיי"ש].^{צה} עיין באורך ביואל משה (מאמר א, סימן לד): והנה בתשובות הרא"ש כלל ה' אות ד' כתב, שאי אפשר לְהַשְׁבִּיעַ הנוולדים אחר כך, אלא חרם וְאֵלָּה אפשר לעשות, והובא דין זה בשלחן ערוך יורה דעה סימן רכ"ח סעיף ל"ה בלי שום חולק, ועיין שם בבאור הגר"א.

ולפי זה צריך להבין הן בשבועות דמתן תורה, הן בשבועות הללו של דחיקת הקץ האין יכולים לחול על דורות הבאים, ולא מצאנו בשום מקום על שבועות האלו שאינם שבועות אלא חרמות וגזירות וכו'. אמנם בשבועות דמתן תורה ידוע מה שאמרו חז"ל (שבועות לט.) כמה שאמר הכתוב כִּי אֵת אֲשֶׁר יִשְׁנֶנּוּ פה וגו' וְאֵת אֲשֶׁר אֵינָנו פה, דרצה לומר שכל הנפשות שבישראל אף העתידין להבראות עד סוף כל הדורות ואף גרים העתידין להתגייר, כולם היו שם במעמד הנבחר ובעת קיום הברית והשבועות, וא"כ אין זה דומה לשאר שבועות שמשבעין את הנוולדים. [ועיי"ש שהאריך עוד בענין השלש שבועות, איך חלו הם על דורות הבאים, ואכמ"ל]. ועוד כתב רבינו שם (בסימן לה): דהנה בעל העקידה (בפרשת נצבים שער טז) נתקשה מאוד גם בשבועות התורה שאמרו חז"ל ב"כ" (שבועות שם, ועוד) שמושבעין ועומדין מהר סיני, והביא הכתוב ביחזקאל (יח, ב) מִה לָכֵן אֶתֶם מְשָׁלִים אֶת הַמָּשָׁל הַזֶּה [וגו'] אֲבוֹת יֹאכְלוּ בֶסֶר וְשָׁנִי הַבָּנִים תִּקְרְיָנָה, והאין תחול שבועה על בנים מכח קבלת האבות, ולא הונח דעתו כלל גם כמה שאמרו חז"ל שכל הנשמות שעד סוף כל הדורות היו שם, שהרי מבואר שהתורה והמצוה חובת הגוף הם, וגופא ודאי בהפקירא נוחא להו, ומן הדין אין חבין לאדם שלא בפניו, והיה הוא צריך להיות שם לקבל עליו. וכבר אמרו (כתובות יא.) קטן שנתגייר מטבילין אותו על דעת בית דין, ואם הגדיל יכול למחות. וכל שכן כשלא היה שם כלל. ואין חובת מעשה המצוה נמשכת אלא בהיותו מחובר מגוף ונפש, ובהפך זה מזה אינו אדם, ואינו בכלל וְחִי בָהֶם (ה, כ) בַּמִּתִּים חָפְשִׁי (תהלים פח, ו. עיין שבת ל.).

והאריך בזה עד שבא לירי מסקנא שבאמת אינה שבועה ממש, אלא הסביר הענין במשל. ותמצית מִשְׁלוֹ לְאֶחָד שמחמת גודל מעלתו נתקנא בו, ושנאו אותו שרים רבים וישטמוהו בעלי חצים, ולא מצא מנוח לכף רגליו, עד שבא להסתופף בחצר בית המלך לחסות תחת כנפיו. והבטיח לו המלך שאם ישמור את בריתו לילך בדרכיו, גם הוא ישמרהו ורעה אליו לא תאונה, אלא יעלה מעלה מעלה. וכן היה בכל הזמן ששמר את בריתו, אבל ברכות הימים כאשר הפך את ריתו, ופסק את קֶשֶׁר הַבְּרִית שבינו ובין המלך, ולא שָׁמְרוּ, ועשו בו

קיט

ס'שטייט דאך עס אַרויס אין מדרש (שבהערה צד), [דכתיב] (נצבים כט, יד) אַתְּ אֲשֶׁר יִשְׁנֶה פֶּה [עֲמָנוּ עוֹמֵד הַיּוֹם] וְאַתְּ אֲשֶׁר אֵינָנוּ פֶּה עֲמָנוּ הַיּוֹם, פֶּה דַעַם דְּרָשׁנֵנוּ דאָךְ דער מדרש [אַז] אַלע נְשָׁמוֹת כָּל הַנִּבְרָאִים, זעמיר אַלע געשטאַנען אויפֿן מַעֲמַד הַנִּבְחָר. יעדעס חֵלֶק [פֿון] תּוֹרָה [הגדרש בכל דור], הָאֵט מען מקבל געווען עַל הַר סִינִי. יעדער הָאֵט מקבל געווען אַתְּ שְׁלֹו.

קכ

מ'זאָל [נאָר] נישט פֿוגֵם זיין דערינען, מ'זאָל נישט פֿוגֵם זיין אין 'דעם חֵלֶק' וואָס מ'הָאט מקבל געווען מִהַר סִינִי.

קכא

ישוב קושיא א

המשך המדרש: מתחלה אמר דקיום העולם הוא רק ע"י כח התורה. וכדי שלא יוקשה דאם כן על מה יתקיים העולם בדורות אחרונים שנחלש כח התורה. לזה מסיים "לפיכך" נאמר ויִדְבֵּר אֱלֹקִים אֶת "כָּל" הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, שמוֹשׁ נלמוד דכל הדורות קיבלו חלקם מסיני, ובכח זה הוכחחו כי לא תשכח התורה מפי זרעו, ויומשך קיום העולם בכל דור איבערדעם זאָגט דאָס דער מדרש.

[שהתחיל] אַז דער בורא כל עולמים הָאט דעמאָלט געוואָלט מִהֶפֶךְ זיין הָעוֹלָם צוריק לְמִים, נאָר דורך קבלת התורה [נתישב הָעוֹלָם].

איז דאָךְ [אַבער] אַ גרויסע קשיא. [שהרי] אַז נאָר דורך קבלת התורה [מתקיים העולם, אם כן] וואָס וועט מען טון אין די שפּעטערע דורות, ווען ס'איז אַזוי שוואַךְ דער כח התורה.

קכב

נאָר [התירוץ הוא, כי יש הבטחה בתורה] [וילך, לא, כא] כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זֵרְעוֹ, דער בורא כל עולמים הָאט אונז 'בִּאוּרָאנֵנוּ' עד סוף כל הדורות, [מיט דעם וואָס] די אַלע נְשָׁמוֹת זענען געשטאַנען אויפֿן באָרג סִינִי, און ס'הָאט יעדער עפּעס אַ חֵלֶק [בתורה]. [און] ווען מ'גייט אין 'דעם' אַלטן דרך וואָס מ'איז "מִקְוֶה מִהַר סִינִי", [ונמקיימים]

השונאים כרצונם. ואי אפשר לומר בזה שהמלך עָנְשׁוּ, כי לא עשה לו מאומה, אלא שסילק שמירתו, והצרות באים על ידי השונאים שח"ו מכלים את הכל. וכן הוא הענין בישראל, שאם ח"ו מפירים ברית התורה, נסתלק השמירה וח"ו נעשה מה שנעשה על ידי השונאים. והאריך בביאור זה טובא כמה דפים.

ובשל"ה הקדוש (חלק א' בעשרה מאמרות מאמר השני דף מ"ג ומ"ד), הביא הרבה מאריכות דבריו, וכתב אחר כך תמצית כוונתו, שלא מכח שבועה עמדו הדורות ומקיימין התורה, כי אם מהכרח חיותם, שהוא חומרא יתירה מהשבועה. שאז ראו והכירו שאם יצויר להם לצאת מתחת ידו ומשמרתו יתברך, יהיו כולם נכונים ח"ו להשמיד להרוג וללאבד, ושהפורש ממנו פורש מן החיים. נמצא לפי זה דעת בעל העקידה שאף שבועת התורה אינה חלה על זרעם, אלא שלפי שיש בזה ענין חמור יותר מהשבועה, לכן קראו אותו בלשון שבועה. ואם כן לפי דבריו ז"ל לשון שבועה שאמרו אינו אלא דרך משל.

אבל בשל"ה הקדוש כתב שם עליו אחר כך, שבאמת דבריו מתוקים ודברי פי חכם חן, אמנם בדברי רבותינו ז"ל מבואר שהיתה שבועה ממש, וכדאיתא בגמרא (שבועות שם) שאמר משה לישראל, לא על דעתכם אני משיב אתכם, אלא על דעת הקדוש ברוך הוא ודעתי. גם דברי בעל העקידה לא מובנים, שלפי משמעות דבריו העונש על הדורות אם אינם רוצים לקיים קישור האבות אינו אלא שהקב"ה מסלק שבועתו מהם, דהיינו שמסלק שמירתו, ואם כן מהו זה חלוקי עונשים, לזה מלקות ולזה מיתה ולזה גיהנם, והכל הוא על פי התורה. ועל כרחק שהקישור הראשון נשאר בתקפו בכלליו ופרטיו, עד סוף כל הדורות.

אך מה שמתמיה בעל העקידה איך היו אבותינו יכולים להוריש שבועה לבניהם, ואינו מסתפק בדברי רבותינו ז"ל שאמרו שכל הדורות היו שם ונשבעו בעצמם, רק מקשה מאחר שלא היה גופם שם והמצות הם חובת הגוף, על זה תירץ [השל"ה] שכמו שהנשמות של כל הדורות היו שם, כך היו שם המרכז והפנימיות של הגופים, והאריך טובא לבאר מציאת האופן בזה, ועיי"ש באריכות דבריו.

הפסוק] וְעַם "שׁוֹנִים" אֶל תִּתְעַרְבֻּם¹³ [משלי כד, כא], [שלא תתחבר עם אותן וואָס] מ'איז "מְשֻׁנָּה" [מדרך המקובל לנו מסיני]. אַז מ'גייט נאָר אין דעם דרך, איז דאָס דער קיום העולם.

קבג

מיט דעם פאַרשטייט מען דעם מדרש.

ווייל דער מדרש זאָגט אַז דער קיום העולם איז געוואָרן דורך תורה.

נו איז דאָך אַ קשיא, וואָס טוט מען 'שפעטער'.

זאָגט ער "לפֿיכך" [נאמר] וַיִּדְבֹּר אֱלֹקִים אֶת "כָּל" הַדְּבָרִים [האֱלֹהִים, שעמדו שם כל הנשמות עד סוף כל הדורות וקבלו שם חלקם בתורה, ונמצא כִּן] עד סוף כל הדורות האָט מען עס שוין באַוואָרנט דער בורא כל עולמים, מ'האָט איבערגעגעבן די חלקי התורה פֿאַר יעדן [דעם] חלק פון זיין נשמה, [שוין] פון דעמאָלטס אָן¹⁴.

און דעם דערהאַלט אונז 'היינט'. כִּי הֵם חִיִּינוּ.

מ'זאָל מיר [נאָר] די זכיה האָבן מ'זאָל מיר זיך אין דעם האַלטן.

קכד

סיום התורה

תוכן הדברים, דער תוכן דערפון.

מ'זאָל די זכיה האָבן. - מ'האָב מיר נאָך אין די ימי השׁובֿבי"ם, האָב מיר נאָך איין וואָך. די איינע וואָך פרשת משפֿטים, אין אַ שנה פשוטה. - אין די איינע וואָך זאָל מיר נאָך די זכיה האָבן מ'זאָל מיר נאָך עפעס פֿאַררעכטן.

מ'זאָל מיר נאָך די זכיה האָבן מ'זאָל מ'תקן זיין.

דער באַשעפֿער זאָל העלפֿן מ'זאָל מיר נישט אַוועק פון 'די טעג' בבוֹשָׁה וּבְלִמָּה.

דער בורא כל עולמים זאָל זיך מרחם זיין אויף אידישע קינדער.

דער באַשעפֿער זאָל מִשְׁפִּיעַ זיין בְּלִבָּנוּ.

קכה

הגם הגם ס'שטייט דאָך [דצריך לעשות קצת הכנה ואתערותא דלתתא], אין הכי נמי, מ'ברויך טאַקע מ'זאָל טון, מ'ברויך עפעס טון דערצו.

נאָר על כל פנים מ'זעט דאָך [בשמים] דאָס שפלות [הדור] וויאָזוי ס'איז.

[ועל כן יקובל לרצון] 'דעס', דעס ביסעלע [וואָס מ'טוט, און] דעם שוואַכן "רצון" וואָס

מ'האָט 'דאָך', מ'העט געוואָלט זיין אַ אִיד [כראוי].

אַז דער בורא כל עולמים זאָל העלפֿן, מ'זאָל די זכיה האָבן אַז מ'זאָל נישט

חלילה 'פֿאַרפֿאַסן' [די טעג] און אַוועקגיין מיט 'גאַרנישט'.

¹³ וכפירוש החתם סופר (בדרשות ח"ג דף לו. ובתשובות ח"ו סימן פו, סוף ד"ה עוד אפרש) וז"ל: יָרָא אֶת ה' בְּנֵי וְמִלָּךְ, שתהיה יראת ה' ויראת המלך משולבות אשה אל אחותה, ועל ידי זה עַם שׁוֹנִים אֶל תִּתְעַרְבֻּם, עם אותם שְׁשׁוֹנִים וּמְשֻׁנִּים, בפרהסיא יראים ובחזרי חדרים מלעיגים, עמהם אֶל תִּתְעַרְבֻּם.

וז"ל רבינו בס"ג זכור תשי"ח: מ'זאָל וויסן וואו מ'האַלט, מ'זאָל זיך מִרְחֵק זיין, מ'טאָר נישט האָבן קיין התבטלות ביי דעם, מ'איז טאַקע בשפֿל המצב, דעם ערך המועט וואָס דער שפלות הדור איז, מה אנו ומה חיינו, אָבער אויף דעם דאַרף מען צו וויסן, חלילה אַז מ'ווערט מיטגעריסן, נאָר מ'דאַרף מיר זיך האַלטן אינעם כח פון אבותינו הקדושים ורבותינו הקדושים, מ'זאָל זיך נישט מחבר זיין, וְעַם "שׁוֹנִים" אֶל תִּתְעַרְבֻּם, [מיט דין] וואָס מ'גייט אַוועק פונעם דרך האמיתי.

¹⁴ ונמצא דבכל דור ודור נתגלען חלקי התורה שהיו נעלמים עד הֵנָּה, ועי"ז נמשך קבלת התורה בכל דור, ובכח זה מתקיים העולם. (דברי יואל).

קבו

ברכת הקודש

דער באשעפער זאל העלפן, מ'זאל מיר נאך די זכיה האבן, אלע אינאיינעם זאל מיר נאך די זכיה האבן מ'זאל מתקן זיין וואס מ'האט פוגם געווען.

יהי חסד ה' עלינו^{צט}.

מ'זאל מיר זוכה זיין צו רחמים וחסדים פונעם לעבעדיגן באשעפער.
מ'זאל מיר די זכיה האבן מקבל צו זיין דעם עול תורה און דעם עול מלכות שמים.
מ'זאל ניצול ווערן פון די אלע שווערע ביטערע נסיונות וואס מ'האט אויף זיך, די אלע שווערע ביטערע נסיונות וואס מ'האט אויף זיך.

אוי! אונז זאל מיר די זכיה האבן צו זען במהרה די ישועה שלימה, ווען דער בורא כל עולמים וועט העלפן.

[ופרשת] "יתרו" האט דער כח פון "מתן תורה" [על ידי הקריאה שמעורר הזמן]^{צט}.
'דער' כח פון מתן תורה, וואס דער בורא כל עולמים האט מקרב געווען אידן, [כדכתיב] (יט, ד) וְאָבִיָּא אֶתְכֶם אֵלַי.

'דער' כח פון מתן תורה איז א כח נצחי.
און ווער ס'וועט די זכיה האבן אז מ'וועט זוכה זיין צו זען, אז מ'וועט זוכה זיין צו זען די גאולה שלימה, דאס איז נאך א העכערע בחינה פון מעמד הנבחר.

נאך דער באשעפער זאל העלפן, מ'זאל די זכיה האבן:
מ'זאל מיר נאך די זכיה האבן, זיך מ'דבק צו זיין אין דרך האמת.
מ'זאל די זכיה האבן צו טון דעם רצון הבורא ברוך הוא, באמת ובלב שלם.
מ'זאל מיר נאך די זכיה האבן מתקן צו זיין.
מ'זאל מיר במהרה [זוכה זיין], דער בוכ"ע זאל דערפרייען אידישע הערצער.
דער בורא כל עולמים זאל אריינלייכטן אין אידישע הערצער.
מ'זאל מיר במהרה ניצול ווערן מכל צרה וצוקה.

דער בוכ"ע זאל העלפן, אין די שווערע צייטן ביז ביאת המשיח, איבערהויפט די לעצטע יארן, [אז] מ'זאל די זכיה האבן מ'זאל דאס 'דורכגיין' בחיים ובשלום.
מ'זאל מיר זוכה זיין צו האבן חן ביי השם יתברך.

א שטיקעלע התקרבנות, א שטיקעלע התקרבנות 'צום בורא כל עולמים', דאס איז דאך אלעס! ס'איז דאך מער פון אלעס! ווייל 'דעם' איז דאך אלעס.

מ'זאל במהרה געהאלפן ווערן מיט כל מיני ישועות טובות.
מ'זאל מיר זוכה זיין צו זען ביאת משיח צדקינו, מ'זאל האבן דעם התגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

^{צט} מלשון הפסוק (תהילים לג, כב) יהי חסדך ה' עלינו כְּאֶשֶׁר יְחַלְנוּ לָךְ.

^{צט} זו"ל רבינו בסוף ס"ג יתרו תשכ"ב: היינט איז געווען א זמן, א טאג פון קבלת התורה, מ'האט געליינט פרשה פון קבלת התורה, מ'האט געליינט די עשרת הדברות. די תורה הקדושה זאל פאר אונז ממליץ זיין וכו'.

